

НАША НІВА

ПЕРШАЯ БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЭТА

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у панядзелкі. №11 (168) 13 САКАВІКА 2000 г.

Маладая назарэццянка на ганку Наваградзкага кляштара, 1999

11 СЪВЯТЫХ СЯСЬЦЁР-НАЗАРЭЦЯНАК

11 манахак-назарэццянак з Наваградку, што прынялі пакутніцкую сьмерць у 1943 годзе, абвешчаныя сьвятымі.

Ордэн Назарэццянак (ягоная афіцыйная назва «Згуртаваньне сясьцёр Найсьвяцейшай сям'і з Назарэту») быў заснаваны ў Рыме ў 1875 г. польскай манахіняй Францішкай Седліскай. У тым жа годзе папа Піі IX зацвярджае статут назарэццянак і бласлаўляе іх на дабрачынную дзейнасьць. За кароткі час ордэн набыў шырокую вядомасьць. Дамы сясьцёр-назарэццянак зьявіліся ў некаторых эўрапейскіх краінах, Злучаных Штатах. На пачатак XX ст. налічвалася каля 750 сясьцёр, якія мелі 61 дом.

На пачатку XX ст. сёстры-назарэццянкі афіцыйна «прыйшлі» ў Беларусь. У Горадні ў 1908 г. зачынены раней кляштар брыгітак быў перададзены сёстрам-назарэццянкам. У 1929 г. біскуп Пінскай дыяцэзіі Зыгмунт Лазінскі, той самы, што правёў першую службу ў Менску па-беларуску, засноўвае кляштар назарэццянак у Наваградку. На пачатак 40-х гадоў у кляштары знаходзіліся дванаццаць манахіняў.

А потым прыйшла нямецкая акупацыя. Такіх жудасяць, якія выраблялі фашысты, ня ведаў дагэтуль сьвет. Найперш у Наваградку было расстралянае жыдоў-

скае насельніцтва, потым прыйшла чарга беларусаў, расейцаў і палякаў. Сёстры-назарэццянкі жылі пры Наваградзкім фарным касцёле, творачы малітвы да Бога і навучаючы мясцовых дзяцей рэлігіі. Вакол гінулі ні ў чым не вінаватыя людзі. Манахіні мусілі цяжкім і маўклівым, такой ўжо завядзёнка ў законніцаў, глядзець на тое, што адбывалася навакол. Але і сьвятыня не стае цяжкім і маўклівым. Улетку 1943 г., калі ў Наваградку адбыліся чарговыя арышты сярод насельніцтва, сёстры заявілі пра сваё жаданьне ахвяраваць уласным жыцьцём у абмен на жыцьцё закладнікаў-наваградчан. Але немцы пакуль жаданьня не выказвалі, назарэццянкі працягвалі маліліца Богу і навучаць дзяцей.

31 ліпеня 1943 году ў Фарны касцёл прыбег кур'ер: манахіні мусяць увечары зьявіцца ў будынак гебітскамісарыяту. Спакойна адправіўшы вечаровую службу, яны пайшлі ў горад. Пробашч фарнага касцёла Аляксандар Зянькевіч дарэмна чакаў іхнага вяртаньня, яны не вярнуліся ні позна ўвечары, ні ноччу, ні на наступны дзень. Раніцай 1 жніўня яны былі расстраляныя ў некалькіх кілямэтрах ад Наваградку. «Невінаватыя сьвятыя сёстры прынялі сьмерць з пачуцьцём выкананага абавязку перад Богам

і перад людзьмі», — так сказаў нямецкі афіцэр, сьведка расстрэлу. 11 манахіняў прынялі сьмерць, сястра Маргарыта засталася ў жывых, бо на той час працавала ў лякарні. Вось імёны пакутніц Наваградзкай зямлі: *сястра Стэла (Адэля Мардасевіч), сястра Імільда (Ядвіга Жак), Кніцыя (Яўгенія Мацкевіч), Раймунда (Ганна Кукаловіч), Даніэла (Элеанора Юзэвіч), Канута (Юзэфа Крабат), Гвідона (Галіна Цэрпка), Сьвятая (Юлія Рапей), Феліцыта (Паўліна Баравік), Геладора (Леакадыя Матушэўская), Барамея (Вераніка Нармантовіч).*

Толькі праз паўтары гады яны вярнуліся з такога доўгага падарожжа назад у свой храм і да сваіх парафіян. Наваградчане ўрачыста пахавалі іх пад сьценамі Наваградзкай Фары, усыпаўшы магілы процьмай кветак. Напэўна сярод месцічаў, што ўдзельнічалі ў пахаваньні, былі тыя наваградцы, якім сёстры-назарэццянкі выратавалі жыцьцё, прыняўшы сьмерць.

А ў верасьні 1991 году мошчы сясьцёр-назарэццянак былі перанесены ў каплічку Маткі Боскай Наваградзкай і зьмешчаныя ў спецыяльны саркафаг. Пачалася кананізацыя сясьцёр, якая скончылася 5 сакавіка Сьвятой Імшой у Ватыкане, адслужанай Янам Паўлам II.

Алег Гардзюнка

САЎДЗЕЛ У ГІСТОРЫІ

15 сакавіка а 18 гадзіне з плошчы Якуба Коласа пачынаецца Марш Свабоды

«Беларусь у сэрцы Эўропы. Мы ўздыхаем на зямлі нашу спадчынную і гэтая сіла расьце са стагодзьдзяў, з разрабаваных руінаў Вялікага Княства, працінае тоўшчу касцей, растушчаных сталінізмам, і радзіўчынны попл Чарнобыля.

Пакуль мы ёсьць, Беларусь будзе жыць. У нас ёсьць свая сіла, свой дух і нашая маладосьць. З намі праўда гісторыі і любоў да сваёй краіны. Праўда і любоў мацнейшыя за хлусню і нянавісьць. І мы пераможам».

Гэткімі словамі сканчаецца ўлетка, якая заклікае люд далучыцца да Маршу Свабоды. Менгарвыканкам дазволіў правесці шэсьце з плошчы Якуба Коласа па прэзэнцый частцы праспекту Скарыны, вуліц Сурганава й Багдановіча. Пасьля будзе мітынг і рок-канцэрт.

Людзі звоняць у рэдакцыю і пытаюцца, а якая ж акцыя важнейшая — Марш Свабоды ці Дзень Волі. Мы зьявіліся да арганізатараў паслязатрашняя акцыі і Дня Волі.

«НН»: Ці можна казаць, што Марш Свабоды — гэта ініцыятыва лібэраляў, а акцыі да Дня Волі — нацыяналістаў?

Зьміцер Бандарэнка, каардынатар «Харты'97»: І першая, і другая акцыі йдуць у адным палітычным кантэксце. У падрыхтоўцы і Маршу Свабоды, і Дня Волі поруч працуюць дружна й БНФ, і АГПБ, і Малады Фронт, і мы.

Вінчук Вячорка, старшыня БНФ: Па-першае, у нас цяпер няма падзелу на нацыяналістаў і ненацыяналістаў сярод тых, хто змагаецца за незалежнасьць. Мы ўсе палпечнікі ў справе адстойваньня нацыянальнае свабоды. І лібэралы, і сацыял-дэмакраты, і ўсе астатнія разумеюць, спадзяюся, што без уласнай дзяржавы рэалізацыя іхных сацыяльных і палітычных праграмаў немагчымая. Дзеля таго, што на Вяшчу-2000 мабілізуюцца самыя розныя пласты нацыі, розныя палітычныя групы, мы атрымліваем магутны рычаг уплыву. Дзеля незалежнасьці, за якую мы змагаемся штохвілінна! І супрацьпастаў-

леньні тут недарэчныя й правакацыйныя.

«НН»: Якая з гэтых акцыяў усё ж «галоўная»?

З.Б.: І гэта няслушная пастаноўка пытаньня, бо яны ўзаемазвязаныя. Я

думаю, больш маштабная акцыя стане Дзень Волі 25 сакавіка. Гэта трывала нацыянальная традыцыя. Да таго ж, людзі будуць лепей падрыхтаваныя, разгартыя, дзякуючы шэсьцю на 15 сакавіка, і 25-га прыпадае на выходны дзень. Таму на Дзень Волі прыйдуць усе ўдзельнікі Маршу Свабоды ды далучацца яшчэ іншыя. А самай вялікай акцыяй стане Чарнобыльскі шлях.

В.В.: Надзвычай важна праявіць Марш Свабоды 15 сакавіка годна й паважна, каб пазбыцца стэрэатыпаў, што паўсталі зь леташняга Маршу... Будзе прыгожа й моцна 15 сакавіка — будзе шматлюдна й хораша 25 сакавіка. А будзе ўсё добра на Дзень Волі — будзе магутней на Чарнобыльскім Шляху.

«НН»: А што далей?

З.Б.: Я разглядаю ўсе нашыя ініцыятывы як гістарычныя працэсы. Мы доўга былі проста назіральнікамі. А трэба дзейна ўдзельнічаць ва ўласнай гісторыі. Важная перапрацаваньне працы. Наш лёс як нацыі вырашаецца сёньня...

В.В.: Наша задача гэтай вясною — здзейсьніць магутны ціск на рэжым. Каб ён або пайшоў на перамовы, або сышоў зусім...

Такім чынам, мір і паразуменьне пануюць у апазыцыйным асяродзьдзі. Разбураныя ўсе непатрэбныя перагародкі, а кожная згадка пра мінулыя падзелы ўспрымаецца як правакацыя на карысьць рэжыму. Ён цяпер галоўны вораг і галоўная перашкода для хлопцаў, што змагаюцца за незалежнасьць і ня дзеляцца больш на нацыяналістаў і ненацыяналістаў. «Шчырая братэрская любоў», так бы мовіць. Ці сапраўды беларускай незалежнасьці перашкаджае толькі Лукашэнка — пакажа гісторыя, якую твораць нашыя героі.

Гутарыў Сяргей Харэўскі
Працяг тэмы на старонцы 8.

І ніхто не сказаў «дзякуй»

Пад час свайго канфідэнцыйнага візыту ў Бэрлін 9 сакавіка (беларускія сродкі масавай інфармацыі пра візыт нічога ня ведалі) міністар замежных справаў РБ Урал Латыпаў у інтэрв'ю бэрлінскай газэце «Бэрлінэр Цайтунг» катэгарычна абверг інфармацыю пра магчымы

увод расейскай ядзернай зброі ў Беларусь, спаслаўшыся на базьядзержны артыкул нашай канстытуцыі. У той жа час У.Латыпаў заявіў, што «ніхто Беларусі не аддзячыў за тое, што мы адмовіліся ад ядзернай зброі, ніхто нічога не кампэнсаваў», цытуе яго БелаПАН.

80 шахцёраў загінулі ва Ўкраіне

Трагедыя адбылася ў мінулую суботу на шахце імя Бараківа ў Краснадоне. Гэта самая сур'ёзная катастрофа на ўкраінскай шахце за часоў незалежнасьці. А ўвогуле Ўкраіна мае сумны сусветны

рэкорд па сьмерцях на шахтах. Прычына — састарэлае абсталяваньне. Толькі летась на ўкраінскіх шахтах загінулі больш за 270 чалавек. Сёньня і заўтра ва Ўкраіне — дні жалобы.

С.К.

Усё нешта ня так у нашым каралействе: кіраўнікі дзяржавы імкнуцца пазбавіць яе самастойнасьці, мойныя ведамствы судзіцца за беларускамоўнымі газэтамі, а ўправа аховы помнікаў, замест ратаваць, зносіць усю чыста старыну.

Пра злачынствы рэстаўратараў-гэрастратаў у Менску чытайце на старонках 6—7.

Горад, страчаны без вайны:

Фота Ул.Дзянісава

Пачатак зьнішчэньня, 1995 год

2 3 УСЁЙ КРАІНЫ

У ГОРАДНІ — ДРУГІ ЁНІВЭРСЫТЭТ

Гарадзенскі мэдыцынскі ўніверсітэт зрабіўся ўніверсітэтам. Мясцовы пэдагагічны ўніверсітэт быў ператвораны ва ўніверсітэт лічэ ў 1978 годзе.

Дагэтуль у горадзе існавала толькі мэдычная акадэмія — у 1775—81 гадах. Савецкія крыніцы любяць называць яе ўсяго толькі мэдычнай школай, прызначаючы ўсё ж, што навучаньне мела акадэмічны характар. Акадэмію заснаваў гарадзенскі рэфарматар А.Тызэнгаўз, а кіраваў ёю вядомы французскі вучоны Ж.Э.Жылібэр. У ёй было тры «факультэты»: «сучасных дактароў для гарадоў», «правінцыйных дактароў і хірургаў», а таксама акушэрства. Размяшчалася вучэль-

ня ў трохпавярховым будынку, мела свой шпіталь, аптэку, анатамічны тэатар, музэй і батанічны сад. У 1781 годзе яе перавялі ў Вільню, стварыўшы мэдычны факультэт мясцовага ўніверсітэту.

Цяперашні мэдыцынскі ўніверсітэт быў адкрыты ў 1958 г. Праз 30 гадоў улады хацелі перавесці яго ў Гомель, каб рыхтаваць дактароў для чарнобыльскай зоны. Ажно ўрэшце ў Гомелі паўстаў свой інстытут, куды пераехалі выкладаць некаторыя гарадзенцы.

Сёння ў мэдуіверсітэце чатыры факультэты плюс замежны. Праўда, замежнікі апошнім часам прыяжджае ўсё менш. Дык

тым, хто ўжо навучаецца, прапанаваў: калі знойдзеце новых першакурснікаў, плату за вучэбу вам знізіць.

Гэтымі днямі Гарадзенскі ўніверсітэт, між іншым, адзначае свае 60-я ўгодкі. Прыехалі ўніверсітэцкія дэлегацыі з Бела-стоку, Гданьску і Познані. Падпісана пагадненне зь Беластоцкім універсітэтам аб магчымых супольных праектах. Самастойна, дарэчы, універсітэт у Беластоку існуе толькі некалькі гадоў, раней ён быў філіяй Варшаўскага. Што да Гарадзенскага, дык адлічваць ягоную гісторыю ад 1940-га наўрад ці апраўдана. Паколькі тады гэта быў пэдагагічны ўніверсітэт з двухгадовым тэрмінам навучання.

Сяргей Максімовіч, Горадня

мэнцкіх выбарах. Письменьнік, вядома, падзякаваў за прапанову, але нічога канкрэтнага не адказаў. Залежыць ад абставінаў.

Прапанаваў Арлову і ідэю чарговага выдавецкага праекту — напісаць кнігу пра вядомыя полацкія роды.

Увогуле, Арлова сустракалі ў родным горадзе ганарова. На сустрэчу прыйшлі нават манахі полацкага ўніяцкага манастыра. А Міхась Баўтовіч, кіраўнік полацкага грэка-каталіцкага выдавецтва «Сафія», падараваў госьцю мясцовыя ўніяцкія друкі.

Алесь Аркуш, Полацк

выжывання», у Сьветлагорск пакуль не прыехалі і ніяк пра сябе не далі ведаць.

Вадзім Болбас, Сьветлагорск

Беларуская дэлегацыя ў Швэцыі

Вінцук Вячорка, а таксама дэлегацыя, у якую ўваходзілі віцэ-спікер Вярхоўнага Савету Анатоль Лябедзька, сябра прэзыдыюму Вярхоўнага Савету Сямён Домаш, адзін зь лідэраў сацыял-дэмакратаў Аляксей Кароль, каардынатар Харты-97 Андрэй Саньнікаў і старшыня Беларускай асацыяцыі журналістаў Жанна Ліцьвіна пабылі ў Швэцыі.

Міністар замежных спраў Швэцыі Анна Лінд дала абед у гонар дэлегацыі. Першы віцэ-спікер парлямэнту Швэцыі Андрэс Б'ёрк пацьвердзіў, што Швэцыя разглядае Беларусь як арганічную частку паўночнаеўрапейскага балтыйскага рэгіёну і як прыярытэтны кірунак сваёй палітыкі. Паміж беларускімі ды швэдзкімі палітыкамі панавала поўная згода што да ацэнкі легітымнасьці рэжыму Лукашэнкі і неабходнасьці адстойваць незалежнасьць Беларусі.

Б.Т.

Беларусь меншае

Як паказваюць вынікі апошняга перапісу, у 1999 годзе ў краіне жыло 10 мільёнаў 30 тысяч чалавек, што на 31 тысяч меней проці 1998-га. Калі нічога не памяняецца, ужо сёлета нас стане менш за 10 мільёнаў.

Рэйтынг кандыдатаў

Паводле зьвестак сацыялагічнай службы «Люстра», папулярнасьць Аляксандра Лукашэнкі значна зьменшылася, на сёньня за яго на выбарах прагаласавалі б пад 11% жыхароў Менску. Але ня большы рэйтынг і іншых айчынных палітыкаў: Міхаіл Чыгір зьбірае цяпер каля 3% галасоў менчукоў. Па 1% рэспандэнтаў выказаліся за Вінцука Вячорку, Станіслава Шушкевіча, Зянона Пазьняка, Анатоля Лябедзьку. Ясна, што перад урнамі галасы б разьмеркаваліся па-іншаму: тады мусова было б некага выбраць.

Б.Т.

Малаком за саярку

На Мсьціслаўшчыне нядаўна адбыўся зьлёт перадавікоў народнай гаспадаркі раёну. На зьлёце паміж Мсьціслаўскім і Хіславіцкім (Расея) раёнамі (прадстаўнікі апошняга гасьцявалі ў беларусаў) заключылі пагадненне пра бартэрны абмен. Паводле пагаднення на Хіславіцкі сырзавод ужо паставілі першую партыю — 19,5 тонаў малака па бартэры. А з Расеі на замен завезьлі 20 т саяркі. Усяго ж плянуецца завезьці 700 тонаў дызпаліва ў абмен на 1400 т малака. Між тым на ўсёй усходняй Магілёўшчыне шалёна не стае малочнага.

Андрэй Кузьмін, Мсьціслаў

Здароўе — сілком

У Астраўцы цяпер кожны чалавек, якому трэба замяніць пашпарт, павінен паказаць у аддзяленьні пашпартна-візавай службы даведку зь лякарні, што ён прайшоў флюараграфію. У жанчын у дадатак патрабуюць даведкі ад гінеколяга. Калі няма даведкаў, пашпарту не выдаюць.

Мар'ян Вянгроўскі, Астравец

13 мільёнаў для Веры Церлюкевіч

У нумары 6 за гэты год была надрукаваная гутарка зь Верай Церлюкевіч. Жанчына расказала, як яна прыцягла ў суд камэнтатара БТ Зімоўскага. Зрабіла яна гэта, бо апошні паскудна ляў удзельніцаў васьняскага Маршу Свабоды. Каб падаць позов у абарону свайго гонару й годнасьці, спн. Церлюкевіч заплаціла 15 мільёнаў судовага мыту, цэлую сваю пэнсію 14 мільёнаў і яшчэ мільён пазычыла. «Мая мэта — каб яму хоць трохі стала сорамна», — сказала яна ў гутарцы. А ў нумары 9 за 27 лютага гэтага году нашы чытачы, Марына і Аляксандар зь Менску, прапанаваў сабраць трохі грошай, каб кампэнсаваць судовы збор, які заплаціла Вера Церлюкевіч, бо, лічаць яны, зрабіла яна гэта для абароны ня толькі свайго гонару, але й гонару іншых людзей. Аляксандар і Марына даслалі 500 новых рублёў і зьвярнуліся да «чытачоў «Нашай Нівы» і ўсіх добрых людзей», каб разам кампэнсаваць страты спн. Веры ды дапамагчы ёй давесці працэс да канца.

За першыя ж 10 дзён збору набралася 13 мільёнаў, якія мы, цешачыся, перадалі цётцы Веры. Спадзяемся, што й рэшта назьбіраецца. Ці ж мы не беларусы?

НН

Водгукі

«Слухай сваё»!

У мінулым нумары «НН» у маёй нататцы «Чырыканьні ў эфіры» з тэхнічных прычынаў было памылкова ўжыта слова «смаркачы» ў дачыненні да вядучых радыё «Сталіца». Хачу паведаміць, што я вельмі прыліжна ставілася да гэтай радыёстанцыі. У мяне выклікае павагу тое, што моладзь, якая там працуе, працягвае рабіць беларускія перадачы. Мне не падабаецца толькі тое, што яны, як мне здаецца, зашмат пераймаюць маскоўскія радыёгаласы. Чым займаюцца і расейскія радыёстанцыі Менску.

Сяргей Астраўцоў

Лісты ў рэдакцыю Сорамна, КХП!

Прачытай у пяціцігу на сайце радыё «Свабода», што ўсе аб'яднаныя незалежніцкія партыі разам зьбіраюцца пачаць сьвяточнае шэсьце з плошчы Якуба Коласа, а вось КХПБНФ — у іншым месцы, хоча зладзіць асобнае шэсьце. Ну, усё мы ў Беларусі бачылі, але каб такое... Толькі лібэральныя дэмакраты, памятаю, у 1997 годзе асобную дэманстрацыю ладзілі. Але каб Пазьняковы людзі... Дый што тая КХП зможа зладзіць? Як на апошнія Дзяды — і не зьбяруць нікога, і харства ніякага ня будзе, так, групаўшчына адна. Затое народ дэзарыентуюць: людзі ня будуць ведаць, куды ісьці, ці то сюды, ці то туды, дык увогуле нікуды ня пойдучы. Я думаю, тым шэрым кардыналам, што цяпер абсалютна Пазьняка, таго й трэба. Але прыкра за інтэлігенцыю, якую яны дураць у сваёй партыі: на

АРЛОВА — У ДЭПУТАТЫ

10 сакавіка Ўладзімер Арлоў прэзэнтаваў кнігу «Дзесяць вякоў беларускай гісторыі» ў полацкім музэй-бібліятэцы імя Сямёна Палацкага. Сустрэча аталася зручнай нагодаю для агучваньня палачанамі шэрагу ініцыятываў. Арлова напрасілі выказацца адносна ідэі беластоцкага гісторыка й палітыка Алега Латышонка. Самы высокі беларускі гісторык (2 м 5 см) вымысліў гэты праект адмылова для палачанаў: у гонар 2000-годзьдзя хрысьціянства збудавач

карабелі і праплысьці на ім да Ісландыі шляхамі Торвальда Вандруйна — аднаго зь першых хрысьціянскіх місіянераў на Полацкіх землях. Арлоў сказаў, што гэта цікавая ідэя, аднак у Латвіі на Дзьвіне ёсьць плаціны, і прыйдзеца рабіць валокі.

Другая прапанова прагучала з эпіграфам — «каб беларускаму гісторыку не застацца без сваёй краіны», Арлову прапанаваў вылучыцца па полацкай выбарчай акрузе на васьняскіх парля-

СІЛІВОНЧЫК НАРМАЛЬНЫ

Суд над Сілівончыкам працягваецца. Правялі псыхіятрычную экспэртызю асобы падсуднага. Ён прызнаны псыхічна здаровым. Экспэрт-псыхіятар з Гомеля Сяргей Фіноў паведаміў, што пры размове зь ім падсудны Сілівончык сказаў, што ягоныя неадэкватныя паводзіны наўмысна прадуманыя з мэтай прыцягнуць большую ўвагу да працэсу. Такія ў яго сьведомая тактыка абароны.

Па ўсім відаць, што і судзьдзі, і пракуратура ня ведаюць, як весці гэты працэс далей. Матэрыялаў, каб засудзіць Сілівончыка, яўна не стае, апраўдаць яго ім таксама не выпадае.

З надзейных крыніц, агалошваць якія пакуль што нельга, ста-

ла вядома, што Анатоль Сілівончык не жадаў, каб працэс скончыўся прызнаньнем яго недзеяздольным. А гэта, з усяго відаць, было б найлепшым выйсьцем для суду.

6 сакавіка ў судзе праглядалі дакумэнтальную відэастужку, сканфіскаваную ў «беркутаўцаў», дзе зьнятыя матар'ялы пагрому Мікалаеўкі. У судзе таксама даваў паказаньні старшыня Дзяржкамітэту па маладзёвай палітыцы А.Пазьняк, зь якім у свой час ішла перапіска па арганізацыі ваяжу «Беркуту» ў Беларусь. Паводле ягоных словаў, «Беркут» прыехаў, не дачакаўшыся ўзгадненьняў зь Беларусі. 12 расейцаў, у тым ліку й дырэктар сургуцкай «Школы

ПАЗЫТЫВЫ

МІЛЬЁНІЮМ

Гісторыя вучыць нас, што выдумаць новы грамадзка-палітычны лад можа нават сярэдні геній. Значна больш геніяльнасьці патрабуе ўкараненьне новага ладу ў інертную масу, што стогне, вішчыць і не жадае ісьці ў сьветлую будучыню.

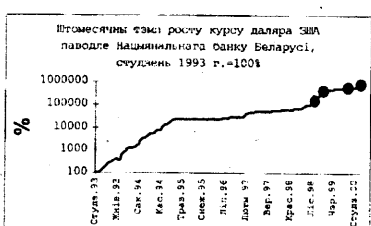
Устаноўлена, што сапраўдная рэвалюцыя, пра якую потым у падручніках пішучь «Вялікая», акрамя татальнай элімінацыі га-

ловаў нядобразычлівых вымагае раптоўнага зьмянення календара. Замест звычайных месяцаў выдмляюцца розныя «фрукцідоры-тэрмідоры», як у французаў было, ці наагул махам заводзіцца «новы стыль», як у расейцаў.

Шляхам сацыялагічных апытаньняў выяўлена, што найбольш распаўсюджанай са значных падзеяў у жыцьці беларуса ёсьць атрыманьне, у горшым выпадку набыцьцё, далараў вытворчасці ЗША. У той жа час найбольш значнай падзеяй для далара ЗША ёсьць няспынны рост ягонага курсу.

Бездапаможнымі трэба лічыць усе спробы прыхаваць гэты лёсавызначальны факт шляхам г.зв. дэнамінацыяў. Курс далара, паводле афіцыйных зьвестак Нацыянальнага банку Беларусі, штомесяц узрасьце ў сярэднім на 12,0663%. Калі на момант афіцыйнага пачатку каціровак 04.01.1993 далар каштаваў 528 рублёў (памятаеце, тады былі розныя зубры, ласі і зайчыкі з вавэркамі), дык сёньняшні ягоны курс вышэйшы за стартавы на 780303% (сямсот васьмідзесят тысяч чатыры трыста тры адсоткі).

Час проста сыцьскаецца пад уплывам усё больш значных падзеяў. У сьнежні 1998 году, пасля шасьці гадоў пакутлівага пад-

*Кружочкамі пазначаныя чарговыя мільёніюмы.

«Свабодзе» гэтую ідэю расколу шэсця на два адстойваў, напрыклад, Валеры Буйвал, які некалі для Вашай газеты пісаў. Няўжо гэтых трымае ў КХП проста асабістая амбіцыя?

Добра, каб яны адмовіліся ад бязглуздай ідэі двух шэсцяў на Дзень Волі, а калі хочаць паспрабаваць свае сілы і вывесці сваіх прыхільнікаў на дэманстрацыю самастойна, дык хай зробіць гэта ў нейкі іншы, не святочны дзень. Калі ж будуць далей займацца расколам, значыць, сапраўды ясна стане, скульп у іх ногі растуць.

Ігар Салавей,
salawiej@mailcity.com>

Зайздросчу Чачэніі

Я ненавіджу расейцаў і зайздросчу Чачэніі. Ня ведаю дакладна, калі гэта пачалося. Зараз гэта ўва мне сядзіць крывавым комам, які патрабуе выйсця. А выхад адзін — дзейнічаць, бо слова ўжо не дзейнічае, бо яно пэўна толькі ў Бога.

Я жанчына, архітэктар па драўляным дойлідстве. Я люблю дрэвы і ўсё тое, што робяць рукі чалавечыя ў згодзе з прыродай і дазволам Божым. Знішчыць лес і згвалціць народ — гэта тое самае.

Калі мяне схпілі ў Курпатах, на тэмцы Дзяды, пасадзілі ў камэру на Прылуцкай, на наступны дзень чатыры гадзіны вазілі невядома дзе ў спецыяльнае бяз вокан пад гукі «чисто рускіх» радыё «Альфа» ці то «Біэй». Мясце гвалтавалі маральна — у пастарунку, калі распанулі дагала, апісваючы мае рэчы, у судзе, калі судзьдзя ніяк не мог зразумець, што за месца такі, у якім я нарадзілася — студзень. Кожны дзень гвалтуюць у транспарце, калі крываць расейскімі насамі на пытанні ці адказ па-беларуску. Учора прылюдна старая расейка згвалціла нашу жанчыну, якая заступала ёй дарогу ў тралейбусе.

— Понаехалі, деревня, жінкі от вас нет.

А наша толькі ціхенька ёй адказвала — «прабачце, калі ласка, я хутка выйду». Так і выйшла са словамі — «прабачце, калі ласка». А тая, старая — «деревня! алкогोलічка!». І я ня здолела расквасіць ёй нос! Яны, расейцы, згвалцілі нашых дзяцей, якія цяпер саромяцца «деревенскай» мовы, мовы сваіх бацькоў. Згвалцілі ўсіх беларускіх жанчын, самых прыгожых у сьвеце і самых працадольных. Згвалцілі нашых мужыкоў, самых лагодных у сьвеце, што тыя ня могуць абараніць сваіх жанчынаў. Абразілі мову! Знішчылі культуру і гісторыю. Жывую крыніцу перайтварылі ў крніцу. Яны, расейцы, згвалцілі нашы імёны і прозьвішчы, назвы гарадоў і вёсак.

Калі Бог зробіць сьпіс усяго згвалчанага і знішчанага на майё Радзіме? Я ведаю, хто такія расейцы, і таму я ведаю, што робіцца ў Чачэніі, і я ёй зайздросчу.

Т.Судзілоўская, Менск

Ценям Віктара Шніпа

Скончыў адзін сабака духоўную сэмінарыю і стаў Гражданин.

Адзін сабака любіў брахаць. І стаў прэзыдэнтам.

Адзін Гражданин увайшоў ува ўрад, а там сабакі.

Прапаў сабака. Гражданин.

С.Р.

БАЦЮШКА СУПРАЦЬ ЯПІСКАПА

Сымпатыі гарадзенскіх беларусаў падзяліліся між сьвятаром-бунтаром і япіскапам-лібэралам

Айцец Іван Спасюк зь мястэчка Пагранічны падаў у суд на газэту «Гродненские епархиальные ведомости» і кіраўніка епархіяльнай управы Аляксандра Кішчанку (ён жа япіскап Гарадзенскі і Ваўкавыскі Арцёмі). За абразу гонару і годнасьці. З рэдакцыі ён спадзяваўся спагнаць 70 мільёнаў новых рублёў, а з уладзікі — 50 мільёнаў. Грошы гэтыя пайшлі б на будаўніцтва новай царквы — не расейскай, а беларускай праваслаўнай.

Першае пасяджэньне суду адбылося на дзень савецкай арміі. Як жа цешыліся прадстаўнікі япархіі, падаючы даведку аб тым, што газэта не зьяўляецца юрыдычнай асобай і прыцягнуць яе да адказнасьці немагчыма.

Трэ было замяніць у спазыску адказчыка. Яшчэ болей мог пацешыцца епархіяльны бок, слухаючы, як бацюшка зь ягонымі абаронцамі замянілі ў спазыску рэдакцыю на епархіяльную управу. На наступнае пасяджэньне, якое адбылося ўжо пасля дня савецкіх жанчын, першыя спакойна прынеслі паперыну, зь якой вынікала, што ўправа таксама не зьяўляецца юрыдычнай асобай.

Сьвятар і ягоныя абаронцы (у ролі апошніх выступаюць М.Аксаміт з Ваўкавыскага праваабарончага цэнтру «Аслона» і Валеры Шчукін з Гельсынскага Камітэту) разгубіліся. Аказалася, што, не зважаючы на адпаведны блянк зь пячаткай і ўказаны банкаўскі рахунак, «управа», паводле статуту япархіі, не існуе ў прыродзе. Але дзейнічае. Памылкай пацярпела боку было тое, што ён палічыў «управу» заснавальнікам газэты, хаця заснавальнік — япархія, што пазначана на апошняй старонцы. Аднак Закон дапускае ў асобных выпадках судзіцца не зь юрыдычнай асобай. Дык І.Спасюк вырашыў болей не зьмяняць адказчы-

ка, пакінуць епархіяльную «дырэкцыю».

Судзьдзя І.Грышкевіч (старшыня Ленінскага суда гораду) папрасіў І.Спасюка абгрунтаваць вялікія памеры кампэнсацыі, якія той спадзяецца спагнаць з адказчыкаў. Сьвятар патлумачыў, што публікацыю супраць яго ў царкоўнай газэце (падпісаную ўсё той жа «ўправай») перадрукавалі «Гарадзенская праўда», «Бераставіцкая газэта», «Советская Белоруссия» і нават «Пагоня», якая таксама зьмяшчала карэспандэнцыю ў падтрымку бацюшкі. (У публікацыі, дарэчы, крытычна згадваецца «Наша Ніва», якая падтрымала сьвятара.) Агульны наклад атрымаўся каля 500 тысяч асобнікаў. А надрукавана там было, што бацюшка нібыта падазраецца ў адмываньні грошай, што ён сябе запляміў і што супраць яго вядзецца крымінальная справа.

Цкаваньні працягваюцца практычна год. Царкоўныя ўлады перасталі выплочваць дапамогу на дзяцей, якіх у Спасюка трое. Усё гэта падарвала ягонае здароўе. Калі судзьдзя папрасіў доказы апошняга сьцьвярджэньня, бацюшка паказаў бальнічную кніжку, толькі ня здолеў пераканаўча давесці сваю рацыю.

І.Спасюка папрасілі назваць рахунак, зь якога можна было б спагнаць грошы на ягоную карысьць. Сьвятар зноў упарта называе рахунак, які належыць, аднак, ня ўправе, а япархіі. «А раптам гэта рахунак прэзыдэнта? — жартуе судзьдзя і пасля паўзы дадае: — Амэрыканскага»...

Карацей кажучы, пазыцыі пакрыўджанага боку выглядалі зусім пераканаўча, часам папросту фатальна. Агульнае ўражаньне палепшылася пасля аптаньня сьведкаў — дзьвюх прыхаджанак і жонкі І.Спасюка. Ніна

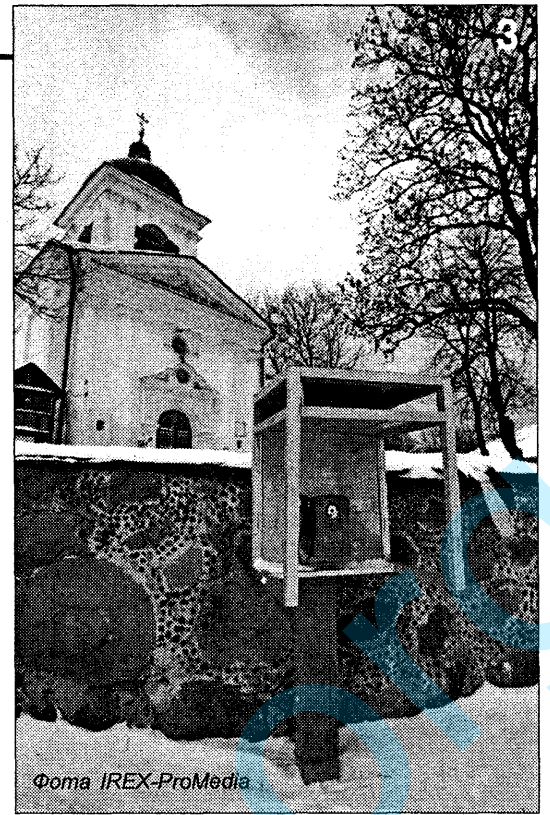
ТЭЛЕВІЗАР

Андрушэвіч, напрыклад, расказала, што калі іхнага бацюшку не пусьцілі ў царкву праводзіць набажэнства, дык прыехалі сьвятары, якія патлумачылі прыхаджанам, што «ён сьсідзе супраць ветру».

Яна паведаміла, што Спасюка сваім часам прывез да іх сам Арцёмі і вельмі хваліў яго, а потым адхіліў, хаця бацюшка паспеў зрабіць шмат карыснага. Прыхаджане дасылалі тэлеграмы Філарэту і Алексію II, просячы пакінуць айца Спасюка. Пісалі і ў сваю япархію, але ніхто не хацеў іх слухаць. Пра гэта сказала Тацяна Каскевіч.

Калі так, адна з жанчынаў прапанавала: дайце далучымся да аўтакефальнай царквы. Чаму ж не? — кажа Т.Каскевіч. У нас дзьве мовы раўнапраўныя. Хай будзе адзін прыход беларускі — для бяднейшых, паколькі а.Іван бедных хавае бясплатна і ўвогуле грошай мала бярэ. А другі прыход — РПЦ — для багацейшых (жанчына назвала, якія там бяруць грошы за царкоўныя паслугі). А тое, што Захад можа дапамагчы пабудовай царквы, дык я спачатку за гэта перажывала, а прызналася жанчына. Але потым падумала: бярэм жа мы там крэдыты, ня грэбруем і гуманітарнай дапамогай. Сьвет зьмяніўся. Хай будзе канкурэнцыя паміж сьвятарамі, каб не абгаворвалі, а духоўна ўзбагачалі. Дзе дух будзе вышэйшы, туды людзі і пойдучы. І дзяржава выйграе, і людзі стануць чысьцейшыя духоўна.

Абарону здзівіла, што прадстаўніком япіскапа на судзе выступіў вядомы юрыст, прафэсар унівэрсытэту М.Сільчанка. Дарэчы, былы кансультант разганага Лукашэнкам Канстытуцыйнага суду. Чалавек вельмі дэмакратыч-

на і патрыятычна настроены.

З другога боку выступаў В.Шчукін, які на пытаньне судзьдзі аб месцы працы адказаў: працую ў Вярхоўным Савеце. Таксама, як вядома, разгнаным Лукашэнкам. Сільчанка, безумоўна, значна пераўзыходзіць абаронцаў бацюшкі ў юрыдычнай падрыхтаванасьці. Здавалася б, менавіта такія юрысты павінны абараняць чалавека, гнанага царкоўным апаратам, фактычна, Лукашэнкаўскім міністэрствам рэлігіі. Чалавек, які рашыўся на смелы крок — выйсці з маскоўскай царквы, далучыцца да незалежнай ад яе беларускай, пацаць правіць на зацкаванай рэжымам беларускай мове...

Аднак ня ўсё гэтак проста. Некаторыя гарадзенскія патрыёты таксама падтрымліваюць менавіта япіскапа. Чаму? Бо ён размаўляе па-беларуску, мае беларускія вызытоўкі, дазваляе правіць на беларускай мове ў старажытнай Каложы. Маўляў, праз гэта ў яго не бракуе ворагаў прамаскоўскіх. І «сэпаратызм» Спасюка можа яму адно пашкодзіць.

Судовы працэс не закончаны. Віна І.Спасюка ў «адмываньні грошай» таксама не даказаная.

Сяргей Астравіцкі

«Наша Ніва» — газэта тваёй вясны

Вясна ідзе. 15 сакавіка — Марш Свабоды, 25 сакавіка — Дзень Волі, 2 красавіка — Дзень Пратэсту, 26 красавіка — Чарнобыльскі Шлях, 1 траўня — Дзень Салідарнасьці. «Наша Ніва» будзе першай пісаць пра ўсе гэтыя падзеі.

«Наша Ніва» — больш, чым проста газэта. Гэта розум і голас незалежнага беларускага грамадства. Дык падпісвайцеся! Падпісны індэкс 63125. Падпіску на «НН» прымаюць на любой пошце, у любым шапіку «Белсаюздруку».

Падпіска на другі квартал каштуе:

для менчукоў на шапік ці краму «Белсаюздруку» — вельмі зручна, бо танна і можна атрымліваць газэту ўжо ў панядзелак — 1170 руб. (на кожны месяц — 390 руб.);

звычайная на пошце ці ў «Белсаюздруку» 1317 руб. (на месяц — 439 руб.)

Вясна-2000 — з «Нашай Нівай»

ДЫХАЙЦЕ ВОЛЬНЫМ І СЬВЕЖЫМ ПАВЕТРАМ

Хочацца вольна дыхаць, чыстым і сьвежым паветрам. Выбрацца куды на прыроду ад гарадзкіх вых-лапаў, выкідаў ды выпраменьваньняў. У поле, лес, да мора, у горы. Наталіцца надзвычайнай лёгкасьцю й смакам паветра пасля навалыніцы. Скінуць стрэс ды натуральна паправіць здароўе. Але ж як ты гэта ў любы момант зробіш? Дарэчы, даказана, што кандыцыянер дапамагае слаба — пасля яго паветра хоць і чыстае, але нездаровае. У чым жа сакрэт горнага ці паслянавалынічнага паветра?

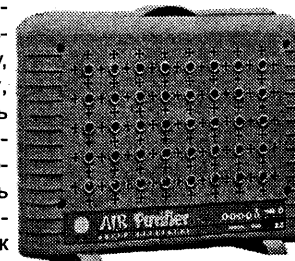
Адказ даў яшчэ ў 30-я гады спавуты біяфізык Аляксандар Чыжэўскі. Паветра складаецца з адмоўна і станоўча заражаных іёнаў. Дык вось характарыстыкі іхных прама супрацьлеглых назваў — менавіта «адмоўныя» аэраіёны (аніёны) ўплываюць станоўча. Яны проста жыццёва неабходныя, і чым іх болей, тым чалавек здаравей. Шмат аніёнаў якраз на вольнай прыродзе, асабліва ў гарах ці пасля разрады маланкі. А ў горадзе ня толькі адмоўных аэраіёнаў меней (мы ж адзелены ад паверхні зямлі), але і зашмат вельмі шкодных станоўчых — ад прамысловасьці, транспарту, электрапрыбораў, якія выпраменьваюць іх у жудаснай колькасці. А кандыцыянеры затрымліваюць разам з пылам і карысныя аніёны. Так

што атмасфэра ў сучасным памяшканьні ў гэтым сэнсе атрымліваецца больш шкодна, чым на вуліцы!

Чыжэўскі вынайшаў першы іянізатар (празваны «люстрай Чыжэўскага»), які насычае паветра ў памяшканьні вялікай колькасцю аніёнаў. У выніку ўзмацняецца нэрвовая сыстэма, хутчэй вылечваецца хваробы сэра, дыхальных шляхоў ды нават хутчэй гоцяцца раны. За гэта ў 1939-м група заходніх вучоных прадстаўляла Чыжэўскага на Нобэлеўскую прэмію. Але акадэмік тады ладзіў свае люстры ў ГУЛАГіўскіх бараках...

Сучасныя іянізатары, напрыклад, вядомай карэйскай фірмы Chung Pung, зусім невялікія, працуюць ад звычайнай сеткі, бяруць 3—17 Вт/г, бяшмунныя, месцяцца на падлозе, паліцы ці на сьцяне. Яны ачышчаюць паветра ад пылу, нікатыну, пыльцы, непрыемных пахаў. Прычым фільтры ня трэба мяняць — яны лёгка вымаюцца з вольнай прыроды, асабліва ў гарах ці пасля разрады маланкі. А ў горадзе ня толькі адмоўных аэраіёнаў меней (мы ж адзелены ад паверхні зямлі), але і зашмат вельмі шкодных станоўчых — ад прамысловасьці, транспарту, электрапрыбораў, якія выпраменьваюць іх у жудаснай колькасці. А кандыцыянеры затрымліваюць разам з пылам і карысныя аніёны. Так

Набыць іх можна ў ПП Качанава, тэл. у Менску: 213-15-46, 224-70-60 або пазваніўшы на пэйджэр 211-00-00 абанэнту 90900. Інфармацыя ў Інтэрнэце: www.ionizator.com.

Паехаў у Кітай

беларускі футбаліст
Пятро Качура

...«Пё-ёта-ар Качу-ура-а! Оо-оо-о!» — такія песні заводзілі фанаты, калі форвард «Дынама» трапіў «мачыў» па варотах якога-небудзь «Дняпра». Узрываўся матам запоўнены галоўны стадыён краіны, калі Пятро даваў пудла, гуляючы за зборную... Усё гэта было, але ўжо пачынае забывацца. Маладое пакаленне дынамікаў-скінчыкаў ужо і ня памятае ў балшыні сваёй форварда Качуры. Але на гэтым тыдні нечаканна навіна прымусліла футбольную грамадзкасць зноў загаварыць пра Пятра.

Галоўнага трэнера ангельскага клубу «Шэфілд Юнайтэд», відаць, прыклібасіла выдатковае грошы на рамонт лавак для запасных, якія апошнім часам настойліва праседжваюць беларускі легіянэр. Коўч, пазнаваўшы крыху над лёсам Пітэра, вырашыў аддаць таго ў арэнду клубу «Стакпорт». Але хутка беларусу арганізавалі канкрэтнае западло: брытанскія ўлады не далі нашаму суайчынніку працоўнай візы, перакрэсліўшы і «Стакпорт». Форвард вярнуўся б ў родную Беларусь, але... нейкі кітайскі селекцыянер пасватаў беларуса ў Кітай. На трэніровачным спарынгу «Чэнду Вуню» — так называецца клуб, што выявіў цікавасць да беларуса — Качура забіў два мячы. Кітайцы хуценька сунулі яму ў рукі кантракт.

«Чэнду Вуню» заплаціў «Шэфілду» за Качуру 125 тысяч фунтаў. Кантракт абавязвае беларуса выступаць за клуб з гораду Чэнду на працягу чэмпіянату. Пажадаем Пятру, каб ён сваёй бліскавай гульнёй прымусіў тамтэйшых заўзятаў глядзець на сябе, шырока расплюшчыўшы свае кітайскія вочы.

Богусь Бялянін

Іван ды Марыя Літоўчанкі. Дыван «Т.Шаўчэнка» (1960)

КАБЗАР ПАМАЛАДЗЕЎ

Сёлетнія — 176-я — угодкі з дня нараджэння Тараса Шаўчэнка, які ўсё прагрэсіўнае ўкраінства адзначала 9 сакавіка, не мінулі незаўважна і для нашага сталічнага гораду М. З гэтае нагоды ў Доме дружбы адбылася вечарына, зладжаная аб'яднанымі сіламі шматлікіх украінскіх арганізацый Беларусі і асвятляюча прэсутнасцю Надзвычайнага і паўнамоцнага пасла Украіны Анатоля Драня, які блаславіў мерапрыемства «нязлым ціхім словам», а пасля, дзеля дэтрыманя дыпламатычнага, значыцца, такту, прачытаў верш Вялікага Кабзара па-беларуску. Потым самагужны дзяспарны вакальна-харэаграфічны калектыв з бласкам выканалі абавязковую рытуальную праграму.

Наймацейшыя воплескі сарваў сьпявак-саліст Міхаіла Хаецкі, доктар-нарколяг па спецыяльнасці, — уладальнік надзвычайнага тэнору і каларытнага выгляду. Была і «раздача сланоў» — кіраўніцтва Дому дружбы атрымала ад украінскае амбасады шыкоўнае выданьне «Кабзара», яшчэ адно — у якасці супяшаль-

нага прызу — атрымаў паэт Ул. Скарынін.

Словам, усё было як звычайна — на першы погляд. Аднак, скрозь звычайны фіміям «вялікаму змагару», «бацьку крытычнага рэалізму» праступалі абрысы эўрапейскага кантэксту, адчуваліся відавочныя спробы даставання да яго творчасці Т.Шаўчэнка. (Найбольш яскрава яны выявіліся ў выступе Т.Кабрыцкай, якую можна аднесці і да дзяспарнай — як этнічную українку, і да беларускай — як выкладчыцу БДУ — культураў.) Паказальна было нават тое, што сам нованароджаны, які, звычайна, пад час такога кшталту мерапрыемстваў касавурыцца з-пад смускава шапкі ды крывіцкі ў вусы (з партрэта, вядома) гэтым разам аказаўся цалкам эўрапейскага выгляду (à la Syrakomla) маладым чалавекам. Дзяспара, нягледзячы на пэўную часова-прасторавую закансерваванаць, усё ж патроху разываецца і мае здольнасць з цягам часу пазбаўляцца ад стэратыпаў, што даўно аджылі на гістарычнай радзіме.

Андрэй Скурко

дыкальнай апазыцыю робіць улада, што «ёсць частка людзей, якая не прымае апазыцыю, але іншая частка людзей не прымае ўлады». Паўтараў пару разоў: «Я ня стаў бы казаць, што нехта страціў давер. Калі будучы сапраўды свабодныя выбары, усе змогуць свабодна выказацца, тады і пабачым». А Мялешка яму ўсё адно: «Вам не падаецца, што некаторыя з радыкалаў страцілі давер і ня пойдуць на канструктыўнізм?» Гудзееў: «Я ня стаў бы казаць, што нехта страціў давер», а той яму зноў: «Вам не падаецца, што яны страцілі давер і ня пойдуць на канструктыўнізм?» І так усю праграму. Такі грамадзкі дыялёг.

Арцём Лук'яновіч

сталася. Ірына Сушкевіч пастаянна прамаўляе «прыпыніць» замест «прыпыніць», а Юры Шамшур — «заўпэўніць» замест «запэўніць». Перавучыць іх пакуль не ўдаецца. А вось Інга Хрушчова (унутраная тэлевізійная мянушка Чыпіла) зь цяжкасцю, аднак змагла пазбавіцца свайго адмысловага слоўца «ўнівэрстытэт».

Гарадзенскі карэспандэнт АТН Мікалай Казейка даўмеўся праілюстраваць сюжэт пра самазабойцу, які ўпаў з тэлевежы абласнога тэлебачання. Спачатку ён паказаў здалёк чалавека, што пабег да вежы, потым ягоныя ногі, якія ўзбіраліся на прыступках, нарэшце, тыя ж ногі, што ляжалі на раскрытай сьнегам зямлі. Выканаўца ролі невядомы, але ідэя бліскучая. Думаю, летам у рэпартажы з Горадні пра тапельцаў мы ўбачым чалавека, які распранаецца, потым ягоную галаву ў рацэ, а далей — бурбалкі ды кругі на вадзе.

Георгі Кавалеўскі, Менск

дзе варты быць

У Вішневе

9 сакавіка ў лясарні вёскі Вішнева на Валожыншчыне пройдзе афіцыйна для маладых бацькоў «Немаўля—2000». У рамках яе адбудзецца бацькоўскі конкурс з прызамі на лепшы ліст свайму навародку «Мы чакаем цябе, малое!», а каб сабраць адзежу для немаўлят з маламаёмных сем'яў, арганізатары мяркуюць правесці дабрачынную акцыю «Мама — маме». У каго ёсць што лішняе, адвосьце.

У Магілёве

17—19 сакавіка ў Магілёве бард-клуб «Новы горад» ладзіць адкрыты гарадзкі фестываль аўтарскай песні «Марцовы кот». Даведацца можна ў Сержука Кулягіна — тэл. у Магілёве 23-36-06, 23-94-64 альбо ў Васіля Аўраменкі — тэл.: 42-53-10, 22-04-60.

Бэсон

У рамках тыдня франкафаніі ў Менск прыедзе сярэдняй вядомасці французскі пісьменьнік Патрык Бэсон. Раней ён быў камуністам. Цікава, што ён цяпер думае пра нацыянальна-вызвольную барацьбу ў апошніх каленіях Эўропы? Цікава таксама, што ён мяркуе наогул таго, што французская амбасада фіндуе дзясяткі перакладаў на расейскую мову і амаль ніводнага — на беларускую? Сустрэчы з ім адбудуцца 17 сакавіка ў Лінгвістычным універсітэце (10.30) і 18 сакавіка ў выставачным комплексе «Менскэкс-па».

Брэсон

У тых жа рамках адбудзецца паказ фільмаў памерлага летась рэжысэра Рабэра Брэсона. У Доме вэтэранаў на вул. Янкі Купалы 14 сакавіка паказваюць «Дамы Вуленскага лесу», 17-га — «Прапэс Жаны д'Арк», 20-га — «Выпадкава, Бальтазар» (без перакладу), 21-га — «Мушэт», 22-га — «Ляцэлот Азэрны», 23-га — «Грошы».

Ірландыя

15 сакавіка а 14-й Франка-беларуская заля інфармацыі (у абласной бібліятэцы імя Пушкіна на вул. Гікалы) запрашае паслухаць адкрытую лекцыю прафэсара дублінскага ўніверсітэту Рональда Гіла «Ірландыя ў сучасным свеце» (пераклад толькі на расейскую). Каб даведацца, т.: 211-36-71

Іслам

У Беларускай калегіюме 14 сакавіка Хасан Гафарай чытае лекцыю «Іслам: рэлігія ўсходу ці Захаду?». Пачатак а 18.30 у бібліятэцы імя Янкі Купалы (вул. Харужай 21).

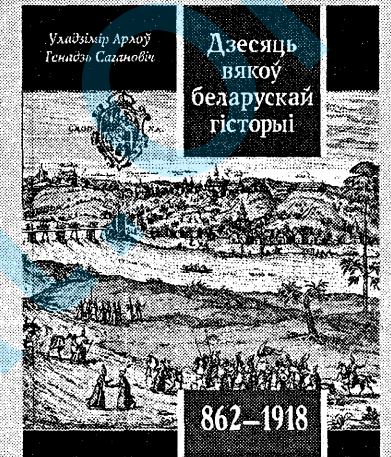
Вечарына Багушэвіча

Таварыства беларускай мовы запрашае сваіх прыхільнікаў на вечарыну, прысьвечаную 160-му ўгодкам з дня нараджэння клясыка беларускай літаратуры Францішка Багушэвіча, якая адбудзецца ў Менску 21 сакавіка а 17-й гадзіне ў кінатэатры

«Зьмена», што на вуліцы Даўгабардзкай 4. У праграме вечарыны — выступы пісьменьнікаў, дакумэнтальная стужка «За Кушлянамі сьнег», прэзэнтацыя кнігі «Беларусь» К. Тарасава і «Дзесяць вякоў беларускай гісторыі» У. Арлова і Г. Сагановіча, а таксама сьпе-вы.

«Дзесяць вякоў» зноў у Менску

Аўтары кнігі «Дзесяць вякоў беларускай гісторыі» У. Арлоў і Г. Сагановіч зноў прэзэнтуюць сваю кнігу для менчукоў. Гэтым разам у Беларускай бібліятэцы на вул. Кірава, 21. Пачатак а 14.30. Там і кнігі можна будзе прыдаць.

Духовы спэцназ

Сэмінарыст — гэта ня толькі выпускнік сэмінарыі, але і чалавек, які праслухаў сэрыю сэмінараў. Стацца сэмінарыстам вам дапаможа Малады Фронт. Павал Севярынец, вядомы беларускі экспэрт па PR, піарведзь пра пачатак набору навучэнцаў на курсы ды-дзэяў адраджэння. Вас навуцаць праводзіць беларускія дыскатэкі і шоў у навуцальных установах, ствараць тэксты і раскручваюць рэкламовыя лёзунгі, аказваюць псыхалогічную дапамогу ды нават спыняць масавую панику. У панядзелак 13 сакавіка а 17-й пройдзе пачатковы тур сэмінараў — ўводзіны і тэставаньне. Запрашаюць ўсе маладыя людзі 1970-85 г. нараджэння (уваход вольны).

Гісторыя цацак

Гэты мультфільм нарабіў у свой час шмат шуму. Амэрыканцы, ня звыклыя да чэргаў, падоўгу прастойвалі каля касаў кіна-тэатраў, каб толькі патрапіць на «Гісторыю цацак». Гэты мультфільм, цалкам зроблены з дапамогай кампутараў, абавязкова зробіцца клясыкай сусветнай анімацыі. І нарэшце мы можам пачуць беларускую мову з вуснаў ягоных герояў: 25 сакавіка а 18 гадзіне ў Беларускай відэаклубе прэм'ера «Гісторыі цацак». Кошт квітка — 100 рублёў.

Тамсама можна наведаць выставу беларускамоўнае аўдыё-ды-дзэапрадукцыі, а таксама лепшых беларускіх кніжак, выдадзеных у апошнія гады. Вул. Румянцава 13, ТБМ (ст.м. «Пл. Перамогі», ля Лінгвістычнага ўніверсітэту).

Дзе ня варты быць

З 1 да 31 сакавіка ў краіне забаронена лаяцца пшчакоў. Яны якраз нерастуюць. Нам пра гэта паведаміла Беларуская Асацыяцыя Рэсурсыў Цэнтраў. Бе-ражыце родную пры-роду!

БТ вачыма беларуса

ГАВАРЫ, ДЫ НЕ ЗАГАВОРВАЙСЯ!

У чацьвер у «Кроку-2», прысвечаным беларускаму кінематографу, удзельнічаў Юры Хашчавіцкі. Крамольнага нічога не казаў, пра свайго «Звычайнага прэзідэнта» ня згадваў. Але ўжо на наступны дзень, у пятніцу, вядучаму «Кроку» Яраславу Беклямішаву прад'явілі загад аб ягоным звальненні з БТ. Прысутнасць у жывым эфіры Хашчавіцкага стала апошняй кропляй цягнення кіраўніцтва. Добра далася яму ў знакі яшчэ праграма з удзелам журналістаў недзяржаўных СМІ. Тады афіцыйна прэтэнзіі

выказваліся да слабой падрыхтоўкі эфіру і працы вядучых з аўдыторыяй, а прыватна Беклямішаву парайлі больш так не рабіць.

У тую ж пятніцу ў АТН госьцем «Падзеі» быў старшыня ўсебеларускага клубу выбарцаў Уладзімер Гудзееў. Ягоная гутарка з вядучым Мялешкам яскрава ілюстравала прымаяку «ты яму пра абразы, а ён табе пра гарбузы». Бедны сп. Гудзееў раз за разам вымушаны быў даводзіць вядучаму свае думкі: што перамовы былі праваленыя не апазыцыяй, што «ра-

лісты ў рэдакцыю

СПАБОРНИЦТВЫ Ў АНТЫБЕЛАРУСКАСЦІ

Ірына Парахонька, якая пабралася шлюбам зь Юр'ем Казіяткам і памянляла прозвішча (пасля чаго некаторыя калегі пачалі зваць яе Казахонькай, а яго — Паразіяткам), неяк была вядучай выпуску навін у 15.00 у нядзелю. Але гэты выпуск спазніўся хвілін на 10. Некаторыя глядачы паспелі падумаць, што ў краіне рэвалюцыя ці памёр хто. Пазьней выявілася, што з Ірынай здарылася гістэрыка, і яна адмовілася выходзіць у эфір. Прычына — нехта зрабіў ёй заўвагу якраз перад выпускам. Пасля гэтага Ірыну адхілілі ад працы вядучай на няпэўны тэрмін.

А Юры Казіятка паспяхова пераймае лаўры Зімоўскага. Раней на БТ ужо аднойчы была канкурэнцыя паміж двума расейскамоўнымі аракуламі — Аляксандрам Зімоўскім ды Ігарам Грышаном.

Тады Грышан зьдзіў, і ён знайшоў сабе прытулак у «Народнай газеце» на чале з Шыманскім. Цяпер кажучы, што шанцы Зімоўскага горшыя: маладая кроў канкурэн-та аж кіпіць. Навошта беларускаму БТ дэве так званыя аналітычныя праграмы на расейскай мове, ніхто не разумее. Нават на Макаёнка, 9 лічаць гэта пароды-яй на ОРТ з Дарэнкам і Шараметам. Зімоўскі спадзяецца, што Казіятка сьвідзе на БТ-2, але можа гэтага не дачакацца — тады яго самога «свідзе». Пакуль жа Казіятка пераплунуў Зімоўскага ў антыбеларускасці на БТ: у суботняй «Панараме» нават тыт-ры пішуць па-расейску, хоць з панядзелка на пятніцу і ў «Рэзанансе» — дагэтуль па-беларуску.

Тым часам безвынікова працягваецца барацьба за чысьціну мовы там, дзе яна на БТ яшчэ за-

КРАІНА, ДЗЕ НЕ БАЯЦЦА ВАЙНЫ

У Кітаі апошнім часам абвастрылася змаганне з опіюмам для народу. Ужо паўгады прайшло ад разгону Фалунгуна, але й цяпер штодня арыштоўваюць прыхільнікаў сэкты. Колькі дзён таму ўлады арыштавалі за адно й каталіцкага біскупа. Ад сяродзіны 80-х кітайцаў апанавала сапраўдна рэлігійная ліхаманка. Мааізм выдыхнуўся, а матар'ялізм Дэн Сяпіна з ягоным дэвізам «быць багатым — пачэсна» не даваў задавальнення душы. Ад ідэалогічнага банкруцтва і ўтварылася духоўная пустэча.

Яе пачалі імкліва запаўняць разнастайныя рэлігійныя культы, што прапаноўвалі людзям духоўную апору. Росквіт сэкты ў Кітаі зазвычай папярэднічаў змене дынастыяў — гэта й палухае ўлады.

Афіцыйна прызнаныя ў Кітаі толькі пяць «патрыстычных» рэлігіяў, якія павінны дзейнічаць у вызначаных абсягах пад кантролем партыі. А пераследуюцца найперш вызнаныя, ня ўлучаныя ў спіс. Але душэўнае не дапамагае: множацца сэкты, пратэстанцыя «хатнія малельныя дамы» і падпольныя касцёлы. З-за ўцёкаў Кармапы — трэцяга па важнасці тыбэцкага рэлігійнага кіраўніка — правалілася спроба кантролю над Тыбетам, а дачыненні з ісламам ніколі не былі добрымі — бо мусульманскія нацыянальныя мяшчыны прагнуць незалежнасці.

Але сэктанцкі рух не аб'ядноўваецца з рухам інтэлігенцка-дэсідэнцкім.

Секта прапануе адпачынак для душы і канкрэтную ўзаемадапамогу ейных сяброў, а таксама, што важна на тле заняпаду маральных вартасцяў, хоць і жорсткі, але прывабны маральны кодэкс. Яна абяцае шчасце, цеплыню, дапамогу й салідарнасць, да якой людзі звывкліся ў колішніх працоўных супольнасцях (цяпер Кітаі перажывае хвалю перасялення вяскоўцаў у месцы, дзе яны трапляюць у непрыветнае атачэнне).

Рэлігійныя рухі прапануюць прасцейшыя, проці дэмакратыі, выйсці. Аднак, хоць яны і спрыяюць звыванню грамадства з плюралізмам, найпрост дэмакратызацыі яны не выклікаюць.

Кітайскія камуністы спрабуюць распачаць барацьбу з карупцыяй. Летас з-за карупцыі пакаралі 17 чыноўнікаў нават міністэрскага ўзроўню. У сусветным карупцыйным рэйтынгу КНР упэўнена заняла месца сярод краінаў з найвышэйшым узроўнем распусці. Спрабуючы хоць некалькі супрацьстаяць самавольству карумпаваных уладаў, кітайцы, асабліва сяляне, пачалі, як у сярэднявеччы, ствараць патаемныя арганізацыі. У гарах ля Чанціна паўстала нават сялянская армія, якая, праўда, імгненна была ліквідаваная сіламі бяспекі.

Адначасова ўлады імкнуцца пераклучыць народную ўвагу на Тайвань. На востраве 18 сакавіка

маюць адбыцца прэзідэнцкія выбары — другія ў гісторыі дэмакратычныя выбары прэзідэнта Кітаю (Тайвань, дарма што там жыве толькі 2% ад агульнай колькасці кітайцаў, лічыць сябе адзіным законным носьбітам нацыянальнага суверэнітэту). Стан грамадзянскай вайны трымае ад 1949 году, а суперніцтва між двума Кітаямі часам носіць проста анэдактычны характар. Тайванцы наўпрост плацілі асобным афрыканскім краінам (Гамбіі, напрыклад, далі 35 млн. даляраў) за прызнанне Кітаем сябе і ўстанаўленне дыпламатычных дачыненняў.

За паўстагодззя тайванцы звывкліся з рытуальнымі выбухамі злосці Народнай Рэспублікі. Цяпер галоўнай мэтай Пэкіна стала не дапусціць абвешчання Тайванем незалежнасці. Кожны раз найбольшая напружанасць узнікае якраз перад выбарамі. Рэч у тым, што асноўная апазыцыйная партыя Тайваня, Дэмакратычная прагрэсіўная, якраз-такі і йдзе на выбары з галоўным лёзунгам абвешчання незалежнасці. Перамога гэтай партыі і абвешчэнне новым прэзідэнтам незалежнасці адназначна можа прывесці да вайны. У 1996 годзе, пад час першых тайваньскіх выбараў, Кітаі пачаў вайсковыя вучэнні і запускі ракет наўкол вострава. ЗША ў адказ паслалі на падмогу Тайбэю свае авіяноскі.

Сёння сытуацыя небяспечна змянілася на карысць Кітаю — з космасу заўважылі стварэнне новых ракетных устаноў на супраць Тайваня. Паводле разлікаў Пентагону, да 2005 году КНР будзе цалкам гатовая да ўварвання, і яе ня зможа спыніць нават амэрыканскі Сёмы флот. Кітайцы, падобна, гатовы ўжыць і ядзерную зброю — ёсць звесткі, што кітайская вайсковая дактрына на-ранейшаму не выключала нават магчымасці атамнага ўдару па Амэрыцы і зыходзіць з таго, што ядзерную вайну можна выйграць. Вядома ж, што кіраўнікі кітайскай кампартыі лічаць, што лепш страціць 1000 салдат, чым лапкі зямлі.

У Кітаі маецца 2,8 мільёны жаўнераў, а ў Тайвані — 400 тысяч. Як кажуць спецыялісты, на сёння Тайвань змог бы самастойна трымаць кантроль над сваёй паветранай прасторай ня больш за 45 хвілін. Але міністар абароны Тайваня цвёрда заяўляе, што ў выпадку чаго ягонае краіна будзе «трымацца, як Ізраіль».

Ясная рэч: мала хто з 22 мільёнаў тайванцаў згодны на аншлюс з кантынентальнымі камунікамі.

Шматлікія ж аналітыкі прадказваюць Кітаю, гэтай апошняй, пасля Расіі, буйной імперыі свету, не аб'яднаньне, а немінучы распад. Як толькі грамадзянская супольнасць і прыватная гаспадарка дасягнуць пэўнага ўзроўню развіцця, аўтарытарная ўлада вычарпае свой патэнцыял.

Сяргей Радштэйн

ТЭЛЕГЛЯДЫЯТАРЫ

Уся Нямецчына — ад вядомых палітыкаў да вахцёраў у студэнцкіх інтэрнатах — узбуджана дыскусіе наконт тэлешоў *Big Brother* («Вялікі Брат»), якое штодня ў 20.15 транслюецца на нямецкім тэлеканале RTL-2. Гэтая праграма — сумесь мыльнай оперы з тэлегульняй. Дзесяць адмыслова адабраных незнаёмцаў павінны правесці сто дзён разам у будынку з некалькімі пакоямі ды ўнутраным дварыкам для шпацыраў. Кантакты з навакольным светам зьведзены да нуля — толькі зрэдку ўдзельнікам дазваляюць замаўляць сабе пэўныя прадукты «з волі». За гульцамі бесьперапынна назіраюць 28 тэлекамераў, нават тады, калі яны робяць тое, чым звычайныя людзі займаюцца на самоце. Сапраўды, трохі падобна да рамана Джорджа Оруэла «1984», дзе празь відэавочку за жыццём насельнікаў таталітарнай будучыні сочыць дыктатар Вялікі Брат.

Што праўда, у дэмакратычнай Нямецчыне на жыхароў будана ў прадмесці Кёльна пазірае не бундэсканцлер Шродэр, а ўся краіна. Кожны тыдзень гульцы галасаваннем абіраюць сярод сябе двух, якія найбольш замінаюць нармальна існаваць астатнім, а гледачы вырашаюць, хто з гэтай пары вылятае з гульні. Той, хто «перажыве» канкурэнтаў і застаецца адзін, атрымае чвэрць мільёна нямецкіх марак (127 823 эўра).

RTL-2 правёў бліскучую рэкламную атаку. 1 сакавіка, у дзень першай трансляцыі шоу глядзель 3,3 мільёны чалавек, а на інтэрнэцкі сайт *Big Brother* было немагчыма трапіць — такі ён быў перагружаны. Зрэшты, цікавасць, падагрэтая апантанай крытыкай з боку супраціўнікаў тэаталітарызму, пачала хутка спадаць. На наступны дзень «Вялікага Брата» глядзель ўжо 2,96 мільёнаў немцаў, потым — 1,9 ды 1,48 мільёнаў.

Манія

Ідэя *Big Brother* ня новая. У 1970 г. нямецкая тэлевізія паказвала «Гульні на мільён» — шоу, створанае пісьменьнікам ды журналістам Вольфгангам Мэнге. Сюжэт быў такі: чалавек — удзельнік гульні — на працягу не-

калькіх сэрэйў спрабуе ўнікнуць кулі прафесійнага кілера. Калі ён выйграе, дык вяртаецца дахаты з мільёнам, калі не — разьвітваецца з жыццём. Усё было, вядома, прыдуманна, у сэрэйале здымаліся акторы, але выглядала гэта, нібыта рэпартаж з месца рэальных падзеяў. Студыю захліснуў павадак тэлефонных званкоў ад гледачоў, якія прынялі дзеянне на экране за сапраўднае. Але галоўнай нечаканасцю сталася тое, што амаль усе яны жадалі зрабіцца... кандыдатамі для ўдзелу ў паліванні на іх саміх.

Улетку 1994 году на тэлевізіі з'явілася першая нямецкая дакумэнтальная мыльная опера «Сапраўднае жыццё» — аналяг шоу каналу MTV «Сапраўдны свет». Тры жанчыны і чадзёра мужчынаў прабавілі тры месяцы пад бесьперапынным наглядом камер дзіўнага мікрафонаў. Гэта быў, аднак, сапраўдны сэрэйл: нікога з праграмы не выкідалі ды прызу не плянавалася.

Нешта вельмі падобнае да *Big Brother* можна пабачыць і ва ўсёсвятным папулярным. Зараз выбрыкамі такога кшталту нікога ня здзівіш, а вось пару гадоў таму надзвычай папулярнай зрабілася старонка кабаты, якая ўсталювала фотаапарат у сваёй кватэры, каб любі з некалькіх дзясяткаў мільёнаў карыстальнікаў Інтэрнэту мог на свае вочы пабачыць яе штодзённае жыццё.

Увогуле *Big Brother* — амаль дакладная копія галяндзкай тэлегульні, чый пераможца, дарчы, зрабіўся зорка тэлевізіі Нідэрляндаў. У галяндцаў шоу прайшло без перашкодаў. Ну, вядома, краіна бяз комплексаў. Але ў Нямецчыне, асабліва пасля таго, як адзін з удзельнікаў швэдзкага варыянту тэлегульні зрабіў сабе сьмерць, ахвотнікаў плюнуць ва ўсёвідучае вока «Вялікага Брата» ўсё большае.

Pro et contra

«Па-мойму, *Big Brother* — гэта пачварная эксгібіцыянісцкая ўсёдазволенасць ды парушэнне права на прыватнае жыццё», — кажа Вольфганг Мэнге. Таму, хто лічыць гэта ўсяго толькі кансэраватывнымі поглядамі сямідзесяцігадовага дзядулі, трэ паслухаць рэдактара газеты *Die Woche* Адры-

яна Зака, які быў адным з удзельнікаў праекту «Сапраўднае жыццё»: «Пасля таго, як здымкі скончыліся, я захварэў ды шмат дзён праваліўся ў ложку з тэмпературай. Думаю, гэта была рэакцыя арганізму на псыхалогічны ціск, пад якім я знаходзіўся тры месяцы». Шматлікія эксперты занепакоеныя тым, што *Big Brother* стварае небяспечку для псыхічнага здароўя ўдзельнікаў ды падвышае нервознасць аўдыторыі.

Big Brother — гэта каменьчык, які можа пацягнуць за сабой мэдыя-лавіну. Іншыя тэлеканалы ўжо пракаўтулі сыліну зайздасці поспеху RTL-2 ды выношваюць пляны стварэння сваіх «братоў». Аднак проста капіюваць перадачу бессэнсоўна: гледач патрабуе нечага новага, што-раз вастрэйшага. У чым гэтая вастрэйша будзе заключацца, спрагнаваць цяжка.

Калі ўдзельнікі «Сапраўднага жыцця» спрабавалі знаходзіць кампрамісы ды паразуменне паміж сабой, бо ведалі, што будучы бачыць тыя самыя пысы на працягу трох месяцаў, дык галоўная мэта галодных пацуюкоў у акварыюме *Big Brother* — пазбавіцца канкурэнтаў. Ні тая, ні іншая перадачы не паказваюць сапраўднага жыцця (бо гэта не жыццё эфір), а толькі асобныя ўрыўкі, скампанаваныя рэжысэрамі. Вядома, адбіраюцца найбольш эмацыйныя моманты, ствараючы сцэнар масавага псыхоза.

Big Brother небяспечны яшчэ й тым, што ён уяўляе прэцэдэнт публічнага (няхай нават добраахвотнага) нагляду за прыватным жыццём. Ну, каму даспадобы перспэктыва аднойчы заўважыць у сваёй прыбыральні запалены аб'екты ўбудаванай у сьцяну тэлекамеры?

Ёсць, аднак, важны аргумент на карысць існавання такіх праграмаў: свабода слова й думкі. Шкода, якую можа нарабіць «Вялікі брат», вельмі няпэўная ды неакрэсленая, а вось забарона перадачы можа стаць прэцэдэнтам для іншых абмежаванняў. Бо зусім не абавязкова дамагацца забароны шоу — дастаткова проста адключыць блакітнае вока «Вялікага Брата».

Алесь Кудрыцкі

У КАНГРЭСЕ ЗША

Кангрэс ЗША на мінулым тыдні з ініцыятывы Камісіі бяспекі і супрацоўніцтва ў Эўропе праводзіў беларускія слуханні.

Зь беларускага боку былі запрошаныя прадстаўнікі Вярхоўнага Савету — сьпікер Сямён Шарэцкі і яго намеснік, прадстаўнік лібэралаў, Анатоль Лябедзька, а таксама былы сьпікер Станіслаў Шушкевіч. У якасці госьця на абмеркаваньні прысутнічаў таксама Зянон Пазыняк. Старшыняваў на паседжанні кангрэсмен Крыстафэр Сьміт, які, адкрываючы дыскусію, заз-

начыў, што «становішча беларускага народу, які доўга церпіць, робіцца яшчэ горшае». Крыстафэр Сьміт таксама адзначыў, што Аляксандар Лукашэнка застаецца пры ўладзе, нягледзячы на заканчэнне яго легітымных паўнамоцтваў. Кангрэсмен Сьміт зазначыў на слуханьнях: «Рэжым Лукашэнка працягвае чапляцца за ўладу, душачы фундаментальныя свабоды і парушаючы правы чалавека. Лукашэнка загаворвае дыялёг або карыстаецца тактыкай зацягвання і заблытвання, якая вельмі нагадвае камуні-

стычныя мінулае».

Рос Вільсан, дарадца дзяржсакратара ў справах новых незалежных дзяржаваў, так пракаментаваў спробы далучэння Беларусі да Расіі: «Рэжым Лукашэнка даўно страціў сваю дэмакратычную легітымнасць і, на наш погляд, ня мае паўнамоцтваў абавязваць Беларусь да нечага, што можа зьменшыць суверэнітэт і самастойнасць краіны».

Зянон Пазыняк, які ўдзельнічаў у дзейных слуханьнях яшчэ ў 1996-м годзе, адзначыў, што цяпер абмеркаваньне мела больш дзелавы і канкрэтны характар.

Паводле Радзе Свабода

БЕЛАРУСКАЯ СЛУЖБА РАДЬЦІ СВАБОДА

Новыя хвалі ад 24 студзеня 2000 году

ЧАС	kHz	ХВАЛІ	ЧАС	kHz	ХВАЛІ
18:00 - 19:30	6000	49	22:00 - 23:30	6010, 6170	49
	7195	41		9845	31
	9615	31		11895	25
	15460	19	06:00 - 07:00	5995	49
				7275, 7295	41
				9750	31

Сярэднія хвалі — 576 і 612 кгц

Адрас: 220005 Менск - 5, п/с 111; Vinohradska 1, Praha 110 00 CZ

Праграму можна слухаць, чытаць, а таксама пісаць у рэдакцыю праз Інтэрнэт

WWW.SVABODA.ORG

НАСТРОЙЦЕСЯ НА "СВАБОДУ"!

Малы гасьцінны двор, здымак канца XIX ст.

Ураннія гады станаўлення, як думалася, беларускай дзяржаўнасці, Савет Народных Камісараў Беларусі прыняў дакумент аб ахове помнікаў даўніны. Дзяржава брала пад апеку каля сотні аб'ектаў архітэктуры, мастацтва і прыроды. Там былі Менскае замчышча, Камароўскае балота, дамініканскі, езуіцкі, бэрнардынскія касцёлы ў Менску, касцёл і царква ў Заслаўі, будынкі Віцебску, Полацку. Але калі дзяржава разгарнула вайну з «рэлігійным цемрашальствам»,

ся ў Слоніме, Пінску, Горадні, ва ўсёй Беларусі. І толькі пасля ўсеагульнага скандалу, які ўзгарэўся, калі знішчылі ў 1961 г. царкву Зьвеставання XII ст. у Віцебску, руйнаванне старой архітэктуры было прыпынена. Але ненадоўга. У канцы 60-х — пачатку 70-х г. распачалося разбурэнне грамадзянскай забудовы на вуліцы Леніна ў Віцебску. У тых жа часы праводзілася руйнаванне Нямігі ў Менску.

Да апошніх падзеяў спрычыніўся сам Пятро Машэраў. Твор-

Выгляд Малога гасьціннага двара з боку бэрнардынскага кляштару, 1920-я гады

шэраг выдатных помнікаў дойлідства знішчылі. У Менску ў 1934 г. ня стала Сьвятадухаўскай царквы на Высокім рынку, якая да гэтага была перабудаваная ў XIX ст. У Віцебску ў 1936 г. узарвалі ўваскрасенскую царкву і ў 1937 годзе моцна пашкодзілі Ўсьпенскі сабор. Але ў перадаванні час цалкам яго знішчыць ня здолеў. Дабілі выдатны позьнебарочны помнік пасля вайны, калі тэхналогіі знішчэння, як і патрэбная для гэтай справы тэхніка ды іншы рыштунак былі даведзены да неабходнай дасканаласці.

Шмат якія з прынятых пад ахову помнікаў былі знішчаны пасля вайны. У Менску, да прыкладу, знеслі рэшткі пашкоджанага ў вайну дамініканскага касцёла. За яго, між іншым, зь Нямецкай нават спягалі кантрыбуцыю.

Вайна Савецкага Саюзу зь Нямецкай дала магчымасць сысцаць шмат якіх страты на ліхалецце ваеннага часу. Праз колькі гадоў пасля перамогі над гітлераўскім фашызмам менавіта на ваенны разбурэнні быў аднесены знос многіх унікальных помнікаў даўніны. У 1957 годзе магілёўская ратуша была разбураная ўжо пасля таго, як у ёй пачаліся рамотныя работы. У тым самым 1957 годзе ў Віцебску амаль цалкам былі вынішчаныя старасавецкія будынкі, архітэктурныя дамінанты гораду. Тое ж у гэты час і нават раней адбывала-

чая інтэлігенцыя паспрабавала стаць на абарону адной са старажытнейшых сталічных вуліц. І тады першы сакратар ЦК КПБ прапанаваў творцам памяншца з жыхарамі нямецкіх мураванак сваімі ўтульнымі кватэрамі. Письменнікам ды мастакам ня стала ні розуму, ні адвагі, каб запатрабаваць правядзення рэстаўрацыі перад іхным перасяленнем у будынкі ста-двухсотгадовай даўніны. Ня той быў досвед, ня той узровень мыслення.

Баль правіла прыдворная архітэктурная зборня. Выхаваная на прыкладах «белакаменнага дойлідства Расеі», яна праз адсутнасць нечага такога ў Беларусі не ўспрымала нацыянальных асаблівасцяў у архітэктуры, як і ўвогуле не прымала праваў беларускасці ні ў чым. Ім няўцям было, што беларускія землі развіваліся ў кантэксце еўрапейскіх культурных плыняў. Яны не дапускалі магчымасцяў выяўлення ў беларускай архітэктуры прыкметаў раманскага стылю, фармавання ўласных традыцый готыкі, рэнесансу, барока. Такой рознастайлівасці, нязнанай на бязмежных расейскіх прасторах, не маглі ўспрыняць выпеставанцы савецкай адукацыйнай сістэмы, хоць многія архітэктары прыйшлі з навучальных устаноў Ленінграду, які яшчэ выяўляў прыкметы некаторай культурнай адметнасці, але ж таксама быў прасякнуты духам «трэ-

АХОВА СПАДЧЫНЫ

цяга Рыму». Пра той перыяд вядомы ананімны паэт напісаў: «Быў час, быў век, была эпоха...» Ня менш выразна пра атмасферу тых гадоў напісаў неананімны наваполацкі паэт:

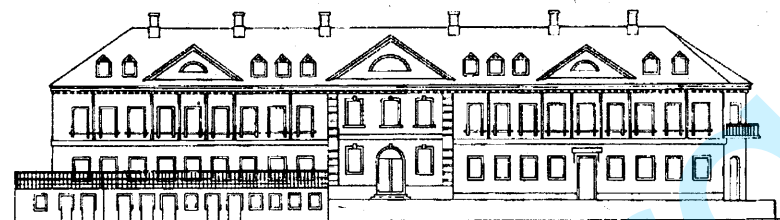
«Размаўляю па беларуску —
Як у трамваі глядзяць на зайца,
Пазіраюць на мяне этрускі
Ад Асвеі да Лунінца».

У тых часы сапраўдным выбухам сталася публікацыя ў бюлетэні «Помнікі гісторыі і культуры Беларусі» артыкула літоўскай даследчыцы Янкавічэне «Нацыянальныя рысы беларускай готыкі». Гэта ўжо выдавала на палітыку. З пасады палачеў галоўны рэдактар выдання. Праўда, пасля знішчэння Нямігі надышло адноснае зацішша. Нейкі рух у грамадстве яшчэ зрабіў публікацыі першай паловы і сярэдзіны 70-х у «Строительстве и архитектуре Белоруссии», у якіх прапагандавалася ідэя пабудовы каскаду фантаў на ачышчаным ад старасавецкіх менскім Верхнім горадзе, скуль плянавалася распасць «вид на водно-зелёный диаметр белорусской столицы». На пачатку 80-х грамадзкі нават удалося ўратаваць ад разбурэння комплекс будынкаў на плошчы Свабоды — 2, 4, 6, 7, 8 у Менску. Праўда, у 1984 г. быў зруйнаваны дом на вуліцы Інтэрнацыянальнай, 28, дзе ў XIX ст. месціўся гарадзкі тэатар, у якім была пастаўленая першая беларуская опера «Сялянка» зь лібрэта Дуніна-Марцінкевіча на музыку Манюшкі.

Шлях фармавання сістэмы аховы спадчыны ў Беларусі, як і ва ўсім Савецкім Саюзе, быў няроўным. У 1947 г. склалі спіс, у які ўключылі больш за 200 помнікаў беларускай архітэктуры. Але ў выніку «ўдасканалення» сістэмы аховы спадчыны паводле пастановаў, падпісанай Сталіным у 1948 г., ужо на пачатку 50-х у спісе налічвалася толькі каля 20—30 аб'ектаў. Нейкія спробы прыняцця пад ахову невялікай колькасці помнікаў былі зроблены ў 1975 г. І толькі ў 1988 г. была прынятая пастанова Савету міністраў БССР за №38, якой зацвярджаўся Спіс помнікаў гісторыі і культуры рэспубліканскага значэння Беларускай ССР з падзелам іх на помнікі гісторыі, архітэктуры, мастацтва і археалогіі. У 1984—1988 г. Інстытутам мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклёру Акадэміі навук БССР быў выпушчаны ў свет шматтамовы «Збор помнікаў гісторыі і культуры Беларускай ССР». У 1984 г. з ініцыятывы грамадзкіх Савет міністраў БССР прыняў пастанову за №350 «Аб грубых парушэннях заканадаўства аб ахове помнікаў гісторыі і культуры», адным з пунктаў якой Збор помнікаў быў прыраўняны да афіцыйнага дакументу. Некаторае ўдакладненне аб'ектаў спадчыны, якія ахоўваліся дзяржавай, адбылося з прыняццем аб'яваў канкамамі і менскім гарвыканкамам на пачатку 90-х гадоў спісаў помнікаў мясцовага значэння.

Апошнім у шэрагу прававога афармлення справы аховы помнікаў у нашай краіне можна назваць Закон Рэспублікі Беларусь «Аб ахове гісторыка-культурнай спадчыны», прыняты ў 1992 годзе.

Хаця б павярхоўны агляд матэрыялаў, датычных тэмы за-

Праект рэстаўрацыі Малога гасьціннага двара, помнік архітэктуры XVIII ст., 1982 год

хавання спадчыны, дазваляе казаць пра актыўную прысутнасць у ёй дзяржавы. Аднак жа відавочным з'яўляецца і тое, што за доўгія гады дзяржава так і ня выпрацавала трывай сістэмы, якая б надзейна бараніла помнікі даўніны ня толькі ад пашкоджанняў

пракуратура клапацілася не пра захаванне заканадаўства, а мела «мэтай расчыстку шляху пэўным палітычным лідэрам, што не адбыліся, правядзеныя іх адрынутай грамадствам псеўданацыянальнай палітыкі праз дзяржаўныя органы і ўстановы».

Стары Менск, 1981 год, здымак Яўгена Пазыняка

няў, але і ад знішчэння. Так было ў мінулыя гады. Такая тэндэнцыя захоўваецца і сёння. Больш за тое, сама ж дзяржава з'яўляецца ці не найпершым разбуральнікам помнікаў. Абсурдная сытуацыя: з аднаго боку дзяржава робіць дэкларатывныя захады дзеля абароны нацыянальнай спадчыны і ў той жа час яна практычна руйнуе старасавецкія мураванкі.

Ужо нават генэральная пракуратура Беларусі выказвала трывогу з нагоды парушэння заканадаўства аб ахове спадчыны, што адбывалася не без удзелу Дзяржаўнай інспекцыі Рэспублікі Беларусь па ахове гісторыка-культурнай спадчыны і яе старшыні Д.Бубноўскага. Немалая чарада незаконных дзеянняў дзяржінспекцыі змусіла пракуратуру яшчэ ў ліпені 1995 году накіраваць у Кабінэт міністраў адпаведную інфармацыю і паставіць «пытанне аб адпаведнасці Д.Бубноўскага займаў пасаду».

Старшыня Дзяржаўнай інспекцыі, чалавек дасведчаны, дзейнічаў паводле прынцыпу «нападзенне — лепшы спосаб абароны». Адразж на імя прэзідэнта Беларусі ім былі напісаны ідэялічныя правільныя лісты, дзе сп.Бубноўскі прадстаўляе сябе ці не адзіным рупліўцам аховы помнікаў даўніны, прасякнутым клопатам пра старасавецкіну, але «без уплыву вельмі небяспечных для гісторыка-культурнай спадчыны палітычных страсцяў». Дастаецца ў лясце і пракуратуры за бяздзейнасць з прычыны яе нераагавання на сыгналы ДЗІНАС, хаця пракурорскія работнікі не шкадуюць сілаў на разгляд звяротаў, «арганізаваных пэўнымі асобамі (якія не вылучаюцца паваротам да Закона, але прэтэндуюць на ролю грамадзкіх і палітычных лідэраў)». Як вынікае з ліста,

Няма на пасаду генэральна-пракурора сп.Капітана, які накіраваў на адрас Кабінэту міністраў прадстаўленне зь непрыемнай для старшыні ДЗІНАС высновай аб неадпаведнасці яго займаў пасаду. Аднак па-ранейшаму старшыню над аховай спадчыны Д.Бубноўска, таксама ж, як і раней, працягваюць знішчаць у гістарычных гарадах старыя мураванкі.

Быў яшчэ і «адкрыты ліст старшыні Савету міністраў Рэспублікі Беларусь С.Ліngu па праблеме захавання гісторыка-культурнай спадчыны сталіцы Беларусі, гораду-героя Менску», які падпісалі 38 дзеячоў літаратуры, мастацтва і навукі. Сярод пералічаных у лясце менскіх адрасоў, дзе некалі стаялі аўтэнтчныя помнікі архітэктуры, варта засяродзіцца на двух, дзе апошнім часам дарэшты знішчаны прыкметы старой забудовы.

У дачыненні да першага з іх пракуратура Беларусі яшчэ 13.04.95 г. вынесла падпісанне аб спыненні зносу будынкаў на пл.Свабоды, 19, 21. Адзін з апалелых мураў, падперты металічнымі канструкцыямі, прастаяў да пачатку 2000 году. Але ў першы студзенскі дні ён быў знішчаны тым самым спосабам, як за пяць гадоў перад гэтым — увесь архітэктурны комплекс. Уражае ня сам факт чарговага вандалізму да помніка дойлідства, а ўласна абгрунтаванне гэтага незаконнага дзеяння. У распараджэнні менскага гарвыканкаму №1р ад 4 студзеня 2000 году запісана літаральна наступнае: «Разгледзеўшы ліст Камітэту па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь ад 03.01.2000 №06/1 (параўнайце даты: зайздросная апэратывнасць) аб актывізацыі работ па аднаўленьні комплексу дамоў

МЭТАДАМ ЗАЧЫСТКІ

19, 21, 23 на пл. Свабоды ў г. Менску і неабходнасьці заканчэння разборкі закансэрваных канструкцыяў як першага самастойнага этапу аднаўленчых работ», Менгарвыканкам даручае «скончыць разборку з найбольш магчымым захаваннем матэрыялаў, прыдатных для выкарыстання пры аднаўленьні фрагмэнтаў вышэйпералічаных будынкаў», «унесці праектную прапанову ўзнаўленьня фрагмэнту гістарычнай забудовы дамоў 19, 21, 23 з устаноўкай памятнага знаку на месцы іх размяшчэння», «аднавіць фрагмент дамоў 19, 21, 23 з выкарыстаннем захаваных матэрыялаў і ўсталяваць памятны знак згодна з праектным рашэннем...»

Завяршэнне разборкі як

мольскай ад Нямігі да вуліцы Рэвалюцыйнай. На ўсе гэтыя разбурэнні ёсць дазвол Камітэту па ахове гісторыка-культурнай спадчыны. Як можна падпісаць паперы «на разборку аварыйных канструкцыяў» ды залішчыць вочы на здзяйсненне яе цяжкай землекапальнай тэхнікай, такую, што ад будынкаў і сьледу не застаецца, калі артыкул 28 закону забараняе «знос, перамяшчэнне, затапленне, стварэнне пагрозы існаваньню, навукова неабгрунтаваныя змены або пагаршэнне (пагроза пагаршэння) тэхнічнага стану матэрыяльных нерухомых каштоўнасцяў»? Няясна. У тым жа артыкуле яшчэ пішацца, што «пералічаныя дзе-

Рог Малога гасьціннага двара, 1918 год

жаных ва ўстаноўленым парадку мерапрыемстваў па ліквідацыі вынікаў стыхійных бедзтваў, катастроф, ваенных дзеянняў». Як вядома, паўстагодзья, дзякуй Богу, як у Менску няма вайны. А гістарычныя будынкі знікаюць нават без рашэння ўраду.

Падобна, што ў дзяржаўных інстытутах трывала заселі людзі, якім ужо замала перайначвання пісанай гісторыі Беларусі. Пайшоў наступ на яе матэрыяльныя сьведчанні. Ідзе зачыстка беларускай культурна-гістарычнай прасторы. Татальна. Да рэшты. Каб і сьледу не засталася ад «праяваў чалавечай творчасці» мінулых часоў. Беларусам гісторыі нават ад 1917 году, падобна, замнога. Для тэрыторыі, яшчэ называнай Беларусіяй, будзе дастаткова гісторыі і ад дня сённяшняга, пераробленай, падпраўленай, са сваім «навамоём». Прароцтвы Орула збываюцца.

Луцзя Баторына

Менскія гасцінныя двары на Верхнім Горадзе, 1979 год, здымак Янона Пазыняка

першага самастойнага этапу аднаўленчых работ? Але ж менавіта само распрадажэнне вызначна дзеяння на недапушчэнні аднаўленьня архітэктурнага комплексу на пл. Свабоды, 19, 21, 23. Замест яго тут будзе ўзноўлены «фрагмент дамоў... з выкарыстаннем захаваных матэрыялаў», на якім загадана «усталяваць памятны знак». Беларускія ўлады, няйначай, стануць першымі, хто б устанавіў помнік уласнаму злычынству ў выглядзе надмагілля з памятнай шыльдай знішчанай гістарычнай забудове, якую яны ж павінны былі ахоўваць ад пашкоджанняў.

Зрэшты, абсурднасьць падобных дзеянняў нікога не павінна здзіўляць. Гісторыя з будынкамі 19, 21, 23 на пл. Свабоды — толькі адно зьвяно ў доўгім ланцугу вынішчэння беларускай спадчыны. У снежныя месяцы газета «Культура» паведаміла пра вынікі разгляду адкрытага ліста творчай і навуковай грамадзкасці па фактах нездавальняючага стану аб'ектаў спадчыны Менску. Як вынікае з даведкі, падпісанай тым самым Д. Буноўскім, які спасылаецца на меркаваньне «спэцыяльна створанай для разгляду названага звароту міжведамаснай камісіі», выкладзеныя ў адрытым лісьце факты «ў асноўным не пацьвердзіліся, за выняткам аднаго факту прычынення шкоды гісторыка-культурнай спадчыны Менску 11-гадовай даўніны...»

Такім чынам, спадарове, цалкам абгрунтавана знішчаны ня толькі комплекс дамоў на пл. Свабоды, 19, 21, 23, але й цэлы квартал па вуліцы Камса-

Адзін з двароў Малога гасьціннага двара, 1920-я гады

каляндар

15 сакавіка 1850 г. нарадзіўся Войслаў (Вайніслаў) Савіч-Заблоцкі (зблытаў з Вульгарным і Грэчам, лоцкі, паэт, перакладчык, публіцыст і авантурыст (адзін з ягоных псеўданімаў — Гаўрыла Цоладкі). Войслаў Савіч-Заблоцкі паходзіў з заможнай панскай сям'і на Мёршчыне. Бацькі і сва-які былі заняты асабістымі спрачкамі, што тычыліся пера-дзелу маёмасьці, таму хлопец думаў пра сябе сам. Скончыў Віленскую гімназію, у якасьці вольнага слухача наведваў лекцыі ва ўнівэрсытэтах Ляйпцыга, Прагі, Страсбургу. Стварыў у Пецярбургу таварыства «Крывіцкі вазок».

У 1873 г. у «Весьніку Эўропы» былі надрукаваныя тры ягоныя лірычныя вершы, да якіх дадаваўся артыкул, у якім казалася пра старажытнасьць беларускай мовы і даказвалася неабходнасьць ейнай літаратурнай распрацоўкі. Публіцыстыка і праца ў жанры сатыры прывялі да таго, што ў 1875 г. Савіч-Заблоцкі вымушаны быў пакінуць Расейскую імперыю. Жыў у Францыі, Швэцыі, Нямеччыне, Аўстра-Вугоршчыне, Эгіпце, супрацоўнічаў з тамтэйшымі прэсавымі выданнямі. Грошаў катастрофічна бракавала, хапаўся за любую журналістскую працу, але заўжды знаходзіў час для літаратурных і гістарычных твораў на беларускую тэматыку. У 1887 г. Савіч-Заблоцкі жыў у Брусэлі, дзе сутыкнуўся з страшэннай беднасьцю, цяпенню прыйшоў канец, і ён зьвярнуўся да царскага ўраду, каб дазволілі вярнуцца на Радзіму. Савіч-Заблоцкі вярнуўся ў Беларусь, але так і ня змог уладкаваць сваё жыццё.

16 сакавіка 1900 г. у Маскве нарадзіўся кінарэжысэр Уладзімер Корш-Саблін, творчасць якога неразрыўна звязаная з Беларусіяй. Працу ў кінематографіе пачаў у 1926 г, працуючы разам

з Юр'ем Тарычам. Корш-Саблін зняў першы гучавы беларускі фільм «Першы ўзвод» (1933). Фільмы, знятыя пры канцы 20-х і на пачатку 30-х г. адлюстроўвалі тыповае тагачаснае савецкае жыццё зь ягонымі праблемамі, турботамі. Напрыклад у фільме «Залатая агні» распавядаецца пра будаўніцтва першай у Беларусі электрастанцыі, і разам з тым выразны падзел герояў на сьведомых і несьведомых, «чэсных і нячэсных». Да таго ж у сюжэт фільма арганічна ўплечаная модная на той час тэма шкодніцтва. Уладзімер Корш-Саблін зьяўляецца аўтарам фільмаў «Чырвоная лісьце», «Масква-Генуя», «Канстанцін Заслонаў», «Першыя выпрабаваньні» (апошні фільм па матывах трылёгіі «На ростанях» Якуба Коласа). Фільм за фільмам рэжысэр удакаляваў сваё майстэрства ў рамках сацыялістычнага рэалізму.

19 сакавіка 1800 г. на Антоналі ў Вільні нарадзіўся Восіп Сянкоўскі, чалавек надзвычай цікавага лёсу. Вучыўся ў Віленскім унівэрсытэце, дзе пад уплывам Лявелева, Сьнядэцкага, Гродзка захапіўся гісторыяй і арыенталістыкай. У дваццацігадовым веку Восіп Сянкоўскі здэсьсёўніў падарожжа на Блізкі Усход (Турцыя, Эгіпэт, Сырыя). Ведаў некалькі моваў: ангельскую, арабскую, баскскую, ісьляндскую, італьянскую, нямецкую, турэцкую, фарсі, французскую. У 1822 г. заняў пасаду выкладчыка на катэдры арабскай і турэцкай славеснасьці ў Пецярбурскім унівэрсытэце, і ягоныя лекцыі карысталіся нечуваным поспехам. Аднак потым адышоў ад выкладчыцкай дзей-

Восіп Сянкоўскі. «Вайсковец зь дзецьмі», 1850-я гады

20 сакавіка 1925 г. памёр былы міністар замежных справаў Брытаніі, лорд Керзан. На Парыскай мірнай канфэрэнцыі ў 1919 г. ён прапанаваў усталяваць часовую мяжу Польшчы (атрымала назву Лінія Керзана). Згодна зь ёй мяжа Польшчы мусіла праходзіць на захад ад Горадні і Брэст-Літоўску (па лініі Ломжа—Міжрэчча—Падляскае—Владава) і далей на поўдзень. Улетку 1920 г., падчас наступу савецкіх войскаў на Варшаву лорд Керзан выступіў зь ініцыятывай мірнага ўрэгуляваньня канфлікту. Згодна зь ягонай прапановай бальшавіцкія войскі мусілі спыніцца за 50 км ад лініі Керзана, а польскі ўрад мусіў прызнаць яе за сваю ўсходнюю мяжу, тым самым канфлікт мусіў быць вычарпаны. Але савецкі ўрад бачыў сябе ўжо як мінімум у Варшаве, а палкі марылі вярнуць сабе беларускія землі, таму ні адзін, ні другі бок не захацеў прызнаваць ініцыятыву ангельскага міністра. Пры вызваленьні ад немцаў савецкімі войскамі тэрыторыі Польшчы ў 1944—45 г. мяжа была «скарэктанаваная» на карысьць палякаў (тагачаснага камуністычнага ўраду), каб ня крыўдзіліся.

У 1000 г., скандынаўскія вікінгі на сваіх драках дабіраюцца да Амэрыкі, тым самым зрабіўшы гэта на 492 г. раней за Хрыстафора Калюмба. Адкрыццё суровых паўночных хлопцаў пад кіраўніцтвам Эрыка Рудэга было забыта, і першаадкрывальнікам Амэрыкі лічаць усё ж Калюмба. Ягонае імя ёсць паўсюль на мапе Амэрыкі: Брытанская Калюмбія, Калюмбус, краіна Калюмбія. Затое наш Тадэвуш Касцюшка, родам з косаўскай Мерачоўшчыны, нічога не адкрываў, а ягоным імем названа самая высокая кропка Аўстраліі!

Скандынаўская мапа Амэрыкі (Вінлянд) XV ст.

У 1900 г. амэрыканскі вынаходнік Браўнінг стварыў рэвальвер. Рэвальвер хутка ўвайшоў ва ўжытак і стаў шырока распаўсюджаны. Асаблівай папулярнасьцю ён карыстаўся ў бальшавікоў пад час рэвалюцыі, грамадзянскай вайны і ў Курапатах.

Алег Гардзіенка

8

Важнасьць аднаго дня

На Усходзе незадавальненне выказваюць на кухнях, на Захадзе — на вуліцах. Папулярныя затарам «эўрапейскасьці» варта захаваць эдымкі, зробленыя на менскіх акцыях пратэсту другой паловы 90-х. На дэманстрацыях — не на мітынгах, а ў руху — Менск у сорама і нянавісьці рабіўся сталіцаю Беларусі.

Хапун (слова 90-х) на плошчы Свабоды, прабіты дубінамі (або інтэгратарам — таксама слова 90-х) абраз Маці Божай Чарнобыльскай работы Алеся Марачкіна, 200 прадстаўнікоў беларускай інтэлігенцыі, інтэрнаваных на Акрэсьціна ў красавіку 1996 году, каб Чарнобыльскі шлях не перайшоў у рэвалюцыю 1 траўня, «Дарэгія мае маскішчы» Касі Камоцкай, «Мы партызаны, лясныя браты» Лявона Вольскага, касманаўты ў блакітных камбінэзонах. А лезунгі, што ўводзілі ў падручнікі беларускай паззі: спачатку «луку на мужу», пасля «радзіма, свабода, дылоў луку-урода». Жывая гісторыя.

Чаго мы гэтым дабіліся? Зразумела, што індывідуалізм не выключыў салідарнасьці і мабілізацыі, тады як славы калектывізм іх якраз не прадугледжвае.

Мы стваралі самыя хоршыя дні Менску XX стагодзьдзя. Па-над усім, па-над сымбаламі і выпрабаваньнямі, гістарычныя дэманстрацыі другой паловы 90-х былі найперш выключнымі праявамі прыгажосці. Хочацца пераглядаць і пераглядаць тых фотаздымкі.

Нічым гісторыя так не даражыць, як характам. І характам стваралі мы.

Чакаючы чарговага Маршу, разумееш важнасьць аднога-аднаго дня. Як шмат можа вырашыць проста дождж або проста сонца. Проста намаганьне аднаго чалавека.

Андрэй Дынько

ЖЫВАЯ ГІСТОРЫЯ

ВЯЛІКАЯ КАСТРЫЧНІЦКАЯ РЭВАЛЮЦЫЯ

(тэзісы да «Маршу Свабоды-2»)

Славамір АДАМОВІЧ

У часы пераменаў іншы раз бывае цяжка адрозьніць сьмех ад плачу, сьлёзы ад расолу, вячэрні фал палюбоўніка ад ранішняй вэртыкалі аматара піва. Блукаючы па памежжы эпох і цывілізацыяў, людзі асьцерагаюцца пакідаць дзірван продкаў і проста пачынаюць ступаць у сьвежую ральню будучыні. Людзі пераменаў часу блытаюцца ў сымбалах, словах, сэнсах, зьместах... Але прырода ня церпіць блытаніны. І тады прыходзіць Рэвалюцыя — каб усталяваць новую гармонію, новую класіфікацыю, новую гіерархію.

1995 год

Красавік-травень: ганебны фільм, ганебны рэфэрэндум. Ціянкоў ірве нацыянальны бел чырвона-белы сьцяг. Беларускіх патрыётаў зьяўляюць з ВНУ, школаў, органаў улады і газэтаў.

1996 год

Год радыкальнага пералому. Усё пачалося па-сапраўднаму: вулічныя баі зь міліцыяй і спецпадразьзяленьнямі, параненыя з абодвух бакоў, арышты, сухія і мокрыя галадоўкі палітычных вязьняў, пратэсты сусветнай супольнасьці, эміграцыя па палітычных матывах... Летам 96-га, знаходзячыся за межамі Беларусі, Зянон Пазьняк загаварыў пра нацыянальна-вызвольны рух. Маладая Беларусь на поўны голас за-

гаварыла пра нацыянальна-вызваленчую рэвалюцыю.

Ад НВР да НВР

Зянон Станіслававіч не зманіў і не памыліўся, калі сказаў пра нацыянальна-вызвольны рух. Ён проста спазьніўся гадоў на 8-10. Рэч у тым, што якраз у 1996-м эпоха Нацыянальна-Вызвольнага Руху (НВР) завяршылася. За 10 гадоў, калі за пункт адліку браць 1986-ы, нават самыя моцныя цэлям і духам маглі прыстаць. Слабейшыя прысталі дакладна. Рэванш акупацыйна-марыянацэнага рэжыму Лукашэнкі спляжыў шмат якія заваёвы папярэдняга дзесяцігодзьдзя: беларускамоўныя садкі і школы, напрыклад. Аднаўляць іх ва ўмовах акупацыі няма жаданьня. Але хоць і стомленыя, дзесяці нават дэмаралізаваныя, людзі нашыя разумеюць, што яны народ занадта ваяўнічы, каб не супраціўляцца злу гвалтам. Няма ў беларусаў і свайго Майсея, і сарака гадоў у запасе няма, каб сноўдацца па пустаўні (у нашым выпадку — па асушаных балотах). Вось чаму зь вясны 1996 году пачынаецца адлік новай эпохі — эпохі Нацыянальна-Вызвольнай Рэвалюцыі (НВР).

Сымболіка лічбаў і месца

Сымбалічнае месца, дзе перадаваў шэрагі маладых дэманстрантаў 17 кастрычніка ўступілі ў бой зь міліцыяй — скрыжаваньне вуліцаў імя Пуліхава і Перша-

майскай. Варта нагадаць, што Іван Пуліхаў па заданьні падпольнай сацыял-рэвалюцыйнай (эсэраўскай) групы разам з таварышкай па партыі А.Ізмайловіч 14 студзеня 1906 году зрабілі замах на менскага губэрнатара Курлова, які 18 кастрычніка 1905 году расстраляў мітынг рабочых на менскім чыгуначным вакзале.

Паводле прысуду трыбуналу Пуліхава павесілі. Для постаха менчукоў ужо мёртвае цела кінулі на браму турмы, на якой яно знаходзілася 4 дні. БелСЭ не паведамляе, што гэта за турма і дзе судзілі героя.

Варштаты Рэвалюцыі

Каб зразумець настрой беларускай патрыятычнай моладзі, варта зазірнуць у «НН» на паласу «Варштаты». Вось радкі зь некаторых вершаў.

Вадзянік Няміскі:

«І ўлады нашы не ад бога —
Расплата іх не абміне.
Ня трэба слухаць больш нікога,
Бо на вайне як на вайне!»

Макс Багдан:

«І пачвараў сячы двухгаловых,
Каб галоў не пладзілася больш.
Прагані псэўдародныя мовы
Старшабрацкіх расей і польшч».

Дзеці Кастрычніка

Тры хлапчкі дапамагалі мне

17-га ад самага пачатку «Маршу». На кароткім мітынг у парку Дружбы народаў да нас падышлі дзьве настаўніцы, парайлі сваім вучням быць асьцярожнымі, не забываць пра ўрок. Ідучы па вуліцы Багдановіча, хлапчкі ўспомнілі, што хацелі есьці. Забеглі ў краму, купілі булчак і газіроўкі. Маладыя арганізмы патрабавалі дадатковай энэргіі. На Першамайскай яна зьявілася з энэргіяй кінутага каменя.

Магія слова

Рэвалюцыя! — і напінаецца прэс жывата, цьвярдзеюць цягліцы, адмабілізоўваецца інтуіцыя, вастрае розум, зьяўляецца апэтыт...

Рэвалюцыя — слова крывавае, як калядная сьвежына.

Таварыш! — чуеш ты вокліч за сьпінаю і ўжо менш напружваешся, набываеш надзею, верыш у перамогу... Рукі ў замок, таварыш, будзьма разам! Страху няма. Мы — рэвалюцыя!

Піанэр — гэта дасьледчык, гэта той, хто пачынае першы, першаадкрывальнік. 17 кастрычніка тысячы ўдзельнікаў «Маршу Свабоды» сталі піанэрамі Беларускай Нацыянальна-Вызвольнай Рэвалюцыі. Нашчадкі назавуць яе Вялікай Кастрычніцкай.

ХАПУН

Гэты ліст быў напісаны яшчэ ў 1997 годзе. Тады яго не надрукавала ніводная з газэтаў. Мы падаем яго цяпер, перад трэцім гадавінай аднаго з найстрашнейшых хапунёў эпохі Лукашэнкі, калі менш чым за гадзіну на плошчы Свабоды арыштавалі больш за 150 чалавек.

14 сакавіка 1997 году мы разам з сяброўкай Тамарай Мурашкай праходзілі па плошчы Свабоды, маючы намер адведаць хлапчыка, які перастаў наведваць садок, дзе мы працуем выхавальцамі. Мы неслі для яго купленыя на сабраныя грошы адзеньне і іншыя рэчы, але нас невадома за што схавалі міліцыя. Нас пабілі дубінкамі, з нас здэкаваліся, пасьля адвезьлі ў Кастрычніцкі РАЎС. Тут мы па поўнай праграме прайшлі ўвесь пачварны шлях пастаноўкі на ўлік у якасьці злачынцаў. 17 сакавіка 1997 г. мы былі асуджаныя: я атрымала яшчэ 5 сутак пазбаўленьня волі, а мая сяброўка — 2,5 млн. штрафаў.

Так я сутыкнулася з нашай праваахоўна-судовай сыстэмай, якая робіць розныя хітрыкі і падтасоўкі з мэтай асудзіць чалаве-

ка, які ня мае ніякай віны. Ад гэтага вар'яцтва ў мяне расплюшчыліся вочы.

Людцы мае! Пражыўшы столькі гадоў, я толькі цяпер зразумела, што ў мяне няма Радзімы, што я ніхто. Мяне без усялякіх падставаў могуць забраць у міліцыю, зьняславіць, аштрафаваць, кінуць за кратамі... І ўсё гэта абсалютна беспакарана. Гарылы ў форме і без яе становяцца гаспадарамі нашай зямлі.

Цяпер я зразумела тых людзей на вуліцах і плошчах — яны не дарэмна бавяць час, а адчайна змагаюцца за наша з вамі лепшае жыцьцё, ахвяруючы сабою за нашу родную Бацькаўшчыну — Беларусь. Ды каб раней хто-небудзь сказаў мне, што я пайду запісвацца ў Беларускай Народнай Фронт «Адраджэньне», а 6 яму выдзерла ўсе вочы, паколькі такое немагчыма было нават уявіць. Але цяпер, прайшоўшы праз гэтую калатнечу, я запісалася туды разам з сяброўкай і лічу, што гэта павінен зрабіць кожны сумленны чалавек.

Я зразумела, што можна ўсё жыцьцё мітусіцца, працаваць на дзёвях-трох работах, пакуль хопіць здароўя, ці вынаходзіць іншыя шляхі для паліпшэньня стану існаваньня сям'і, але гэта ўсё роўна нічога ня вырашыць.

Я зразумела, як я памылілася, калі аддала свой голас спачатку за А.Лукашэнку, а затым за ягоную канстытуцыю на рэфэрэндуме 1996 г. Таму я маю зараз поўнае права выказаць свае думкі аб ім.

Я забіраю свой голас назад! Язовыя рукавіцы пара надзяваць нам, жанчынам, таму што ўсе нашы мужыкі паступова ператвараюцца ў жабракоў, бамжоў і п'яніц, а мужыкі з нармальнымі мазгамі сядзяць за кратамі. Беспадстаўна адсудзеўшы за кратамі, уражаная пакутамі нявінных маладых людзей, я адчула, што мая рука ператварылася ў кулак. Вось так!

Беспадстаўна пакараная
Валянціна Мазанік,
выхавальца ў дзіцячым садку,
Менск

КАЛЯБРАНТ

У «Анталёгію ўчынку»

дапамогу. Дзякуючы намаганьням БНС 27 ліпеня 1942 г. немцамі ў якасьці афіцыйнай сымболікі былі зацьверджаныя бел-чырвона-белы сьцяг і герб Пагоня.

4 сакавіка 1943 г. пачаў працу чарговы зьезд кіраўнікоў БНС, на якім 7 сакавіка быў прыняты мэмарандум да Генэральнага Камісара Беларусі Вільгельма Кубэ. У мэмарандуме патрабавалася:

1. Акрэсьліць ідэалагічную і структуральную падставу пабудовы Беларусі ў Новай Эўропе, прызнаючы яе незалежнасьцю.

2. Неадкладна стварыць для аб'яднаных беларускіх земляў нацыянальны ўрад з Прэзыдэнтам Беларусі, старшынёй Ураду і з кіраўнікамі наступных аддзелаў: унутраных спраў, палітычных спраў, фінансаў, гаспадарчага, культуры і асьветы, вайсковага, юстыцыі, аховы здароўя і сацыяльнага забесьпячэньня. Гэты Урад абавязаны аддзяленьня Беларусі ад Савецкага Саюзу і аб'явіць яму вайну як ворагу беларускага народу, які пасягае на ягоную незалежнасьць.

3. Адпаведна з гэтым належаць арганізаваць уладу на мясцовых.

4. Адмяніць дзеянне больша-віцкага закону аб нацыяналізацыі нерухомасьці.

5. Для ўтрыманьня супакою, ладу і парадку ў краі і барацьбы з агульным ворагам — бальшавізмам — арганізаваць Беларускай Нацыянальную Армію і забясьпечыць яе зброяй і амуніцыяй.

6. Дазволіць сыцягнуць неаб-

Практыкаванне ў эзопавай мове

Гэтая гісторыя адбылася тады, калі ў нашай краіне не існавала незалежных газет, затое існаваў злавесна-змрочны інстытут «галаўлітаў». Для зусім маладых чытачоў патлумачу, што галаўліт — гэта такі цэнзар-кагэбіст, які сядзеў пры кожнай рэдакцыі ці ДOME друку і ўважліва прачытваў кожны нумар кожнага выдання. Ён адсочваў, каб у друку трапілі вайсковыя сакрэты, а таксама «апалітычнасьць». (На самроч дагэтуль ня ведаю, як расшыфроўвалася абрэвіятура «галаўліт». Галаўны літаратар, ці што?)

Вось жа, пра шмат якія рэчы нельга было сказаць простымі словамі. Напрыклад, «я не люблю камуністычнай партыі» або «які прыгожы наш бел-чырвона-белы сыяг!». І зусім не рука галаўліта выкрэсьліла б гэтыя фразы, і нават не рука галаўліта рэдактара. Свая ўласная не паднялася б іх напісаць. Ад тае хвіліны, як нехта пачынаў адчуваць сябе дысідэнтам, «нацыкам», нязгодным, ён засвойваў майстэрства алузіяў ды алегорыяў. Нам, студэнтам, гэта нават і цікава было. Такая сабе кампунтаравая гульня, дзе на першым узроўні трэба прайсці загадчыка аддзела, на другім — стыльрэдактара... На апошнім, вядома ж, падпільноўваў сам «д'ябал». Затое колькі радасці было, калі ты атрымліваў прыз — газету з надрукаваным артыкулам! А ў якасці prize-game — змоўніцкія позіркi сяброў. Маўляў, мы зацанілі загаловак «Яркі агонь сярод ночы» і разумеем, пра якую гэта ноч ідзеца...

Але ўсё гэта прыказка. Казка

пачынаецца адсюль. Дакладней, показка.

У 1984 годзе, калі Беларуская Сьпеўна-Драматычная Майстроўня існавала ўжо каля чатырох гадоў, мы атрымалі запрашэньне наведаць Маладэчна. У адным з рабочых інтэрнатаў гэтага мястэчка сарганізавалася група беларускіх энтузіястаў, якая ладзіла там нацыянальныя імпрэзы і мела адпаведна абсталяваны пакой з немудрагелістай назваю «Беларуская хатка». На адну з такіх імпрэзаў мы й выправіліся — ці то як госьці, ці то як паўнамоцныя прадстаўнікі сталічнага «падзямельля» з інспэкцыяй раённай філіі. «Шчыгулаў» тае вечарыны ня памятаю (магчыма, яна прысвятчалася Язэпу Драздовічу), але адзінае, што нас сапраўды ўразіла — гэта лідэр маладэчанскіх беларусаў, малады токар Міхась Казлоўскі. Энэргічны, вельмі начытаны і вельмі ўпарты, ён адзін там усіх заводзіў, і ўсё на ім трымалася.

І вось пра гэты інтэрнат і пра Міхася мне трэба было напісаць у газету, дзе я тады працавала, — у «Чырвоную зьмену». Мне было 22 гады, майстроўскі стаж — два з паловай гады. Юнацкі рамантызм, памножаны на ўзбуджалінасьць нацыяналісткі-неафіткі, спарадзілі пад дваццаць старонак тэксту. Нарыс называўся «Краявід са званіцай» (назва, безумоўна, была наскрозь алегарычная, дый увесь артыкул быў густа нафаршаваны мэтафарамамі, кшталту «чырвона-белай усмешкі вечнасьці»). Сапраўды, без усмешкі сёньня з таго артыкулу і зачытаваць няма чаго. Хіба адзін абзац — дзеля ілюстрацыі, наколькі на-

іўнай ды бяскрыўднай была тады нашая беларушчына.

«Я ўпэўнена: калі б у «Беларускую хатку» прыйшоў чалавек, абсалютна не знаёмы з тым, што называем мы словам «Беларусь», калі б ён уважліва прачытаў і перагледзеў усе стэнды, малюнкi, усе рукапісныя газеты, то агульнае ўяўленьне атрымаў бы самае грунтоўнае. Усе асноўныя этапы нашай гісторыі прыблізна за тысячу гадоў (гэта, натуральна, ізноў намёк — на забароненае сьвяткаваньне тысячагодзьдзя Беларусі. — В.К.) тут адлюстраваліся. На стэндзе «Слава твая, Беларусь» — выявы людзей, якімі наш народ ганарыцца: ад Вітаўта да Клімука... Рэпрадукцыі лепшых мастацкіх твораў, кадры з лепшых спектакляў, сучасныя перыядычныя друк Беларусі — усё тут».

Вось, здавалася б: чаму гэтыя цнатлівыя ручнічкі-валюшкі так разьёшвалі кампартыйных ідэолягаў? Відца, мелі-такі яны талент Ксандры й добра адчувалі розьніцу паміж санкцыянаваным ды стыійным. Зь несанкцыянаванага ручнічка заўсёды нешта магло вылезьці...

Карацей, артыкул надрукавалі. Мне, як аўтарцы, глыбокую сатысфакцыю прынесла хвіга, схаваная паміж двума абзацамі, першы зь якіх сканчаўся фразай «гэта было балота», а другі пачынаўся словам «сучасная беларуская літаратура».

А праз колькі месяцаў вярнуўся са службы ў Нямеччыне Сяргей Шупа і прывёз мне ў падарунак нейкую касэту. Праслухаў не было на чым — у мяне на той час меўся толькі шпудлёвы «Маяк», вяршыня савецкай

тэхнікі. Пазычыўшы ў сябровак касэтовік, я позна ўночы зачынілася ў сваім пакоі. І пачула з касэты голас, ад якога па сьпіне пабеглі мурашкі. Мусіць, усе, колькі іх там было, выбеглі з мурашніка. Голас быў выразна несавецкі, нават падкрэсьлена-антысавецкі, а гаварыў ён пра мой артыкул.

«Трэцяга чэрвеня гэтага году газета «Чырвоная зьмена» надрукавала нарыс журналіста Яфіменкі аб аматарах адраджэньня беларускай нацыянальнай культуры ў горадзе Маладэчне... Краявід са званіцай — сымбаль нацыянальнай культуры, якой прагнуць мільёны людзей на Беларусі...»

У мяне высахла ў роце. Я адчула сябе радысткай Кэт, чыя шыфроўка трапіла па прызначэньні. Голас працягваў:

«Клюб у рабочым інтэрнаце — не вялікая падзея ні для заводу, ні тым больш для рэспубліканскай прэсы. Дый сам клуб маленькі — адзін пакой. Але — з сакрэтам... Народ, пазбаўлены сваёй культуры, параўноўваецца з рэчкай, якой перарэзала шлях штучная дамба. Сымболіка тут нескладаная... За стварэньнем

маленькага клубу ў Маладэчне стаіць цэлая філязофія нацыянальнага адраджэньня беларусаў... Задачу гэтую, наагул нялёгкую, асабліва цяжка вырашыць ва ўмовах Савецкага Саюзу... Але нарыс поўны аптымізму. Справа, якой займаюцца ў Маладэчне і, я думаю, ня толькі ў Маладэчне, падаецца як нешта надзвычайна-надзейнае, і ўсе аматары яе, паводле нарысу, сьвецяцца радасьцю...»

Што праўда, то праўда. Я адчувала, што «засьвяцілася», і вельмі ярка. Нават на ўсялякі выпадак выключыла ў пакоі сьвятло. Хаця наўрад ці заснула ў тую ноч — калі ўпершыню ў жыцці пачула перадачу радыё «Свабода».

Касэту я доўгі час хавала нават ад блізкіх сяброў. Надаўна знайшла яе глыбока ў шуфлядзе, вось і пацягнула на ўспаміны. Наагул, шмат цікавага было ў часы Майстроўні, хоць ты рамавішчы, хоць анэкдоты.

Адзінае, чаго б мне не хацелася пісаць ніколі — гэта падручніка па эзопавай мове.

Віалета Кавалёва

ходныя нацыянальныя сілы, якія знаходзяцца за граніцамі Беларусі.

Пасьля правядзеньня вышэйпаказаных мерапрыемстваў беларускі народ гаварыць:

а) поўнасьцю выкарыстаць для мэтай вайны рэсурсы, якія маюцца на Беларусі.

б) поўную ахову дарог.

в) поўнае выкананьне ваенных паставак.

г) зьнішчэньне бандытызму на Беларусі.

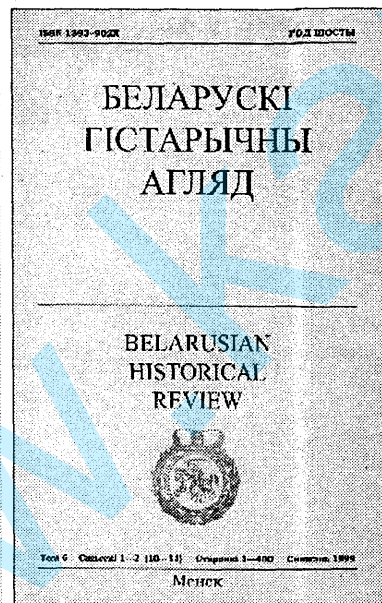
д) актыўны ўдзел у барацьбе з ворагам на фронце.

Старшыня Зьезду, Галоўны кіраўнік БНС Ермачэнка.

Немцаў мэмарандум узлаваў, яны яшчэ не цярпелі сакрушальных параз і ня мелі патрэбы ў паслабленьні акупацыйнага рэжыму на захопленых тэрыторыях. БНС была абвінавачаная ў неразумьні нямецкай палітыкі і прыняла Новай Эўропы, рэарганізаваная, нават была зьмененая назва, каб нішто пра яе не напамінала, і пачала займацца толькі сацыяльнымі пытаньнямі. Доктар Ермачэнка быў пазбаўлены пасады кіраўніка БНС (падставы сталася абвінавачаньне ў спэкуляцыі прадуктамі харчаваньня) і высланы ў Прагу пад нагляд гестапа. Што яго ўратавала ад бальшавіцкай кулі, якая наўрад бы яго мінавала. Фактычна БНС спыніла існаваньне.

Але акцыя БНС мела важнае значэньне. Яшчэ пры поўнай дамінацыі немцаў на Ўсходнім фронце (нават нягледзячы на паразу пры Сталінградзе), у змрочную безнадзейную вясну 1943 г. выступ доктара Ермачэнка і сяброў Беларускай Народнай Самапомачы быў грамадзянскім учынкам.

Алег Гардзіенка

Няхай толькі 5 гадоў найлепшаму беларускаму часопісу па гісторыі, але якія гэта былі гады! Уступ «Ад рэдакцыі» на пачатку апошняга нумару «Беларускага гістарычнага агляду» — гэта ў сутнасьці кароткая справаздачка перад чытачом. 116 аўтараў выступілі са сваімі ідэямі, зь іх больш за траціну — з-за мяжы. Ці не пара пераназваць БГА ў міжнародны часопіс? Тым больш, што ён нарэшце займеў свой нумар у інтэрнацыянальнай сыстэме нумарацыі перыёдыкаў (ISSN). Салідна. Юбілейны настрой крыху псуе памылка ў нумарацыі шэрыткаў на карэнчыку юбілейнага нумару. Па агульным ліку ён мае быць №10—11, а ня 9—10.

Як заўсёды, часопіс імкнецца да шырокага ахопу гістарычных тэмаў. Нумар распачынае польскі дасьледнік Пётр Кроль

ЮБІЛЕЙНЫ «АГЛЯД»

артыкулам «Беларуская кампанія 1654 г. (да бітвы пад Шапалевічамі)».

Юры Кітурка асьвятляе «беларускае пытаньне» ў палітычнай канцэпцыі Юзафа Пілсудзкага ў 1899-1908 г. Кірыль Мальдасьледуе антыбальшавіцкі рух у Беларусі ў 1919-1921 г. На жаль, не прыгаданая праца яго папярэдніка ў вывучэньні тэмы — Юркі Віцьбіча, ягоная кніга 1996 году «Антыбальшавіцкі паўстаньні і партызанская барацьба на Беларусі». Можна, яна не зусім навуковая, у нечым старэлая, ня мае матэрыялаў з савецкіх архіваў, але ж адна з першых. Трэба шанаваць. Яшчэ раз правяліся цяжкасьці ў перакладзе на нашу мову савецкіх скарачэньняў. У артыкуле прапануецца напісаньне УЧК, што выглядае дзіўным спалучэньнем беларушчыны з расейшчынай. Можна, усё ж пакінуць як было ў Маскве — ВЧК, КГБ і г.д.?

Наступны традыцыйны разьдзел БГА — «Паведамленьні». Тут маем працы Андрэя Партнова «Этнічныя пытаньні гісторыі ВКЛ у сынтэзах і падручніках па гісторыі Ўкраіны» (зноў крыўдзяць або не заўважаюць беларусаў!), Юр'я Вашкевіча «Вобраз Беларусі і беларусаў у польскай мэмуарнай літаратуры 1945—1991 г.» (яшчэ горш, як ва ўкраінцаў), Аляксандра Гужалоўскага і Сяргея Каўна «Internet для гісторыкаў».

У рубрыцы «Новыя перспектывы» БГА працягвае прапагандаваць новыя мэтады гістарычных студыяў, гэтым разам жаночую гісторыю, інтэлектуальную гісторыю і мікрагісторыю. Апошняя, здаецца, мае добры шанец расквітнець у нашай беднай на архівы краіне, дзе добра захаваліся дакумэнты, бадай, толькі па гісторыі рэгіёнаў. Вячаслаў Насевіч за ўзор (бо няма іншых) такога роду беларускіх досьледаў уважае кнігу Міколы Ўлашчыка «Была такая вёска». Была такая кніга. Яшчэ лепшая — «Вёска Стральцы-Давыдавічы ў гістарычнай традыцыі» Ірэны Матус (тая вёска, праёда, цяпер у Польшчы). Зважаючы на навуковы досьвед і літаратурыя здольнасьці нашага, беларускага боку, трэба чакаць яшчэ лепшых кніг.

Пад рубрыкай «Пераклады» надрукаваны эсэ Рэджынальда Р.Бэтса «Канстытуцыйны працэс і палітычная думка ва Ўсходняй Эўропе» і Макса Шэлера «Чалавек і гісторыя».

Яшчэ ўнёсак у вывучэньне вайны 1654—1667 г. з Масковіяй — падборка (аўтар — Максім Гардзееў) дакумэнтаў з актавай кнігі полацкага магістрату за 1656—1657 гады (тут заўважым, што бахмат — конская парода, а не мянушка). І хто яшчэ будзе казаць, што пра гэтую вайну мала напісана?

Разьдзел «Гістарыяграфія» рэпрэзэнтэе артыкул Андрэя

Анушкевіча «Інфлянцкая вайна 1558—1582 г. у савецкай гістарыяграфіі», а ў рубрыцы «Гісторыя і гісторыкі» пададзеныя мэмуары масквічкі Ганны Харашкевіч пра Міколу Ўлашчыка (даволі незвычайна), нарыс зноў жа Андрэя Партнова «Леў Акіншэвіч — гісторык украінскі і беларускі». Наконт апошняга аўтару падаецца, што ў беларускай гістарыяграфіі пра яго нічога не напісана. Але не такія мы ўсё ж няўдзячныя суайчыннікі, каб зусім забыцца занадта ў ЗША нашага гісторыка. Ёсьць пра яго артыкулы і ў «Энцыклапэдыі гісторыі Беларусі», і ў «Беларускай энцыклапэдыі», і ў часопісах («Спадчына»), і ў зборніках артыкулаў.

Што думае пра Беларусь нямецкі гісторык, можна даведацца з інтэрвію з Маціясам Ніендорфам. Што думаюць пра гістарычныя кнігі нашы навукоўцы, бачна ў разьдзеле «Новая літаратура: агляды і рэцэнзіі» (аказваецца, у нас чытаюць нават па-літоўску, але гэта, здаецца, адзіны выпадак).

Сумны разьдзел «Інтэгогія» прысьвечаны сьветлай памяці заўчасна памёрлага Міхася Біча.

У цэлым жа «Беларускі гістарычны агляд» па-ранейшаму высока трывае планку кваліфікаваньня і проста прыемнага чытаньня.

Валеры Пазынякоў

10 КУЛЬТУРА

«Гліняны Вялес» —
Міколу Папеку

Таварыства Вольных Літараў абвясціла, што прэмію ТВЛ за лепшую беларускую мастацкую кнігу 1999 году «Гліняны Вялес» сёлета атрымае паэт-пчалар з Пружаншчыны Мікола Папека за свой першы паэтычны зборнік «Чарнавікі...» Уручэнне прэміі адбудзецца 18 сакавіка а 15 гадзіне ў полацкім музэі-бібліятэцы імя Сімяона Полацкага. У гэты самы дзень у музэі адбудзецца прэзентацыя паэтычнага зборніка полацкай паэткі 20-х гадоў Ганны Брэскай «Настурцыі», што выйшаў у сэрэй «Бібліятэка часопіса «Калосьсе».

Васіль Кроква

Газэта
мястэчка Ракаў

Выйшаў з друку першы нумар газэты «Ракаўскі шлях». Заснаваў і рэдагуе яе прафэсар БДУ, прэзыдэнт міжнароднага Купалаўскага фонду Вячаслаў Рагойша. Ракаў праслаўлены геніем Купалы і «Народным альбомам». Ангельская паэтка Вера Рыч прысвядзіла Ракаву верш, дзе называе гэтае мястэчка «Паўночна-ўсходнімі Атэнамі». «Ракаўскі шлях» мяркуе знаёміць чытачоў з гісторыяй і прыродай краю. Выходзіць «Ракаўскі шлях» будзе штомесяц.

Брацкая вечарына

Брацтва праслаўнае моладзі імя Канстанціна Астроўскага наладзіла вечарыну памяці Уладзімера Караткевіча, якому сёлета магло б споўніцца 70 гадоў. У прыбудове да царквы сьвятых Пётры й Паўла, што на Нямізе, выступілі Рыгор Барадунін, бард Алесь Камоцкі, тэатар «Зніч». Самі братчыкі паказалі інсцэніроўку з рамана Караткевіча «Каласы пад сярпом тваім». Гледачоў было за сотню.

Надзейныя грошы

У Нацыянальнай бібліятэцы адчынілася выстава «Грошы Літоўскай Рэспублікі». На ёй прадстаўлены каля 60 памятных і юбілейных манэтаў, якія выпускаў Літоўскі манэтны двор за часоў незалежнасці. Шмат на іх і персанажаў беларускай гісторыі.

Адамовіч ад'яжджае

У сядзібе БНФ прайшоў развітальны творчы вечар Славаміра Адамовіча, які неўзабаве мае з'ехаць на год у Злучаныя Штаты. Творы паэта чытаў актор тэ-

атра «Дзе-я» Мікола Казачонак. Спявачка Вікторыя Ільінінская, што рыхтуе да выхаду альбом рамансаў на вершы Славаміра Адамовіча, выканала пару з іх, а маці паэта, спадарыня Юзэфа, праспявала цудоўную калыханку, якую склала для ўнукаў, на верш сына пра «Сашку-прэзідэнта».

Юрась Барысевіч

Стыпэндый Дамейкі

Карэліцкі райвыканкам устанавіў стыпэндый для таленавітых школьнікаў раёну ў гонар славутага земляка, нацыянальнага героя Чылі Ігната Дамейкі, 200-годзьдзе народзінаў якога хутка будзе адзначацца.

Усходні экспрэс

19 траўня з Партугаліі адправіцца літаратурны экспрэс «Эўропа—2000», які аб'едзе 12 эўрапейскіх краінаў. У Беларусі ён прыпыніцца ў Берасьці. Ад Беларусі на даромшчыну паедуць Вольга Іпатава, Леанід Дранько-Майсюк і Андрэй Федарэнка.

Помнік Гашкевічу

Шчыраваннем пасла Пятра Краўчанкі амбасада Беларусі ў Японіі пры дапамозе Расеі збіраецца паставіць помнік знамону падарожніку і навукоўцу, першаму консулу Расеі ў Японіі Язэпу Гашкевічу ў гонар 140-годзьдзя адкрыцця першага расейскага дыпламатычнага прадстаўніцтва ў Японіі. Улады далі дазвол на ўстаноўку манумента работы беларускага скульптара Валера Янушкевіча.

Б.Т.

жарт

У вагоне
— Гэта ж стары квіток!
— Ну і што? Але ж ён мала ўжываны.

Дзёньнік з нутраных войскаў
ДНІ, НІБЫ КРАКАДЗІЛЫ

Я — жаўнер нутраных войскаў, спадкаемца слаўнага НКВД. Рэжым яўна штурхае на шчыльнейшую калыбарацыю. Чорт яго ведае, якім чынам гэта гукнецца надалей.

Дні паляцелі, нібы шалёныя кракадзілы сноў Зыгмунда Фройда. Першага часу стала на тое, каб ясна ўцяміць, што навокал адно цырк на дроце. Дарослыя людзі з сур'ёзным выглядам займаюцца ўсялякай бздурай. Кшталту станьня зьвязу перад сталюкай «на зважай». Шыхтавая падрыхтоўка была адным з найгалоўных элементаў курсу маладога байца (КМБ). І вось мы ўжо аўтаматычна рухаемся толькі шыхтавым парадкам.

Калі некаторыя вайскоўцы, кажучы, за ўвесь тэрмін службы ні разу не страляюць, дык нам, жаўнерам нутраных войскаў, мусова мець выбітныя паказьнікі ў агульнай падрыхтоўцы. Найперш дзеля таго, каб у патрэбным часе застрэліць ці хаця б параніць экаўцэкача. Канвой і ахова зьявляюцца адна з галаўнейшых функцыяў нутраных войскаў. І вось за КМБ нам давялося ажно тры разы выязджаць на палігон. Я — настаўнік гісторыі і нямецкай мовы — адстрэльваўся на выдатна. Гэта часьцяком выклікала пакепваньні між службоўцаў: «Учыцель, нямецкі знае, пісьмы па-нямецку палучае (сяброўка прыслала ліст і валянцінкі беларускай лацінкай), страляе п...зда. Мабыць ета шпіён якісьці». Шпіёнаманія. Мы запаўнялі мноства анкетаў, якімі нас, што заведца, правяралі на вайсковасьць — сувязь з крымінальным сьветам, маладзёвымі групамі (пад

гэтую дэфініцыю падпадаюць і БПСМ, і МФ, і РНЕ, і сатаністы).

Шматлікія прагаліны пустога часу запаўняліся напісаньнем лістоў, рамонтам апараты (дзякуй Богу, што ў нас няма шынэляў і гімнастэрак!) ды пуставойчкімі размовамі ні аб чым, дакладней, аб чым: жанчыны і сэкс, ежа і гарэлка, войска і «гражданка». Апазданьні пра жанчынаў спрэс парнаграфічны. Настрой розумаў — чыста патрыярхальны. Ровень адукаванасьці службоўцаў у КМБ агулам даволі нізкі. Усё армейскае жыццё ўгрунтаванае на лаянцы і самых брутальных мацюках, почаста аднак вельмі цікавых філялягічна. Размаўляць жа даводзілася па-расейску з ладным ухілам у трасянку. Вось жа і ўчыцель на трасянку ўмее. Хлопцы ж з нашай роты значнай сваёй часткаю — вяскоўцы. Прэцэдэнтаў кшталту «ты деревня, а я — горожанин» мне назіраць не даводзілася. Хаця сяржанты, бывала, кпілі з «някаячых» магілёўцаў. Кампанія падабралася рознашорная. Некаторыя ня грэбавалі каўтнуць адэкаленчыку за нястачай сапраўднай вогненнай вады. Адзін нат дзяліўся сваім цывільным досьведам ужываньня «калёнскае вады»: «Глаўна, каб з вадой не мяшаць, а, выпіўшы, сахарком заесць вельмі добра».

У нашай роце 4 чалавекі (разам зь мной) з вышэйшай адукацыяй. Кожны імкнуўся нейкім чынам адгарадзіцца ад вясковага сыр-бору. Адзін, юрыст, выпускнік Інстытуту сучасных ведаў, паскардзіўся неяк: «Дома куча праблемаў, жонка цяжарная, а я так мушу хірэнь страдаць. Тупее штодня». Мабыць, і мне было б цяжка ў войску, каб я ня ведаў, хто такі Мартын Гайдэгер.

Ідэялягічна казармы вытрыманыя як мае быць. Вісіць сьцяг, герб драздоўскі, партрэт ППРВ. Ён жа ў сяржанцкім пакоі. Даводзіцца быць маўклівым апазыцыянерам, каб не наклікаць на сябе загады дзядушчыну. Калі сам буду дзедом, дык заб'ю вялікі ржавы цык на «шакалаў» і буду называць рэчы сваімі імёнамі. Беларускімі. Каб быць тут і ня стацца калыбарантам.

Сяржук Балахонаў

НОВЫЯ КНІГІ, ДАСЛАНЫЯ Ў РЕДАКЦЫЮ

Аняменьне: 3 кронікі зьнішчэньня беларускае мовы. — Вільня: Gudas, 2000. — 320 с. — Наклад 500 ас. ISBN 998-6951-82-7

Аўтары паспрабавалі сабраць матар'ялы аб мэтанакіраванай палітыцы беларускіх уладаў на дыскрымінацыю беларускамоўных і выцісканьне мовы карэнага жыхарства краіны з ужытку й паўсядзённага жыцця. Асабліва цікава сьць уяўляюць матар'ялы аб змаганьні за захаваньне Беларускага гуманітарнага ліцэю, які неаднаразова спрабавалі зачыніць улады.

Агляд-кроніка парушэньняў правоў чалавека ў Беларусі ў 1999 г. — Менск: Цэнтар абароны правоў чалавека «Вясна», 2000. — 132 с. — Наклад 299 ас.

Вынік працы цэнтру абароны правоў чалавека «Вясна» — фіксацыя зьвязаных рэжыму й дапамога пацярпелым — паўстае на бачынах «Агляду-кронікі...»: зьмест кнігі складаюць матар'ялы зь бюлетэню «Права на волю» й найноўшыя звесткі. Кніжыца выдана ў беларускай, ангельскай і расейскай мовах.

А.Болатаў, Г.Рыдзевіскі. Ахвяруючы сябе Бацькаўшчыне: Аркадзь Смоліч. — Менск: Тэхналёгія, 1999. — 61 с. (9) арк.іл.; партрэт. — (Нашыя славутыя землякі). — Наклад 1000 ас. ISBN 985-6234-55-7

Кніга пра славутага беларускага грамадзкага дзеяча, аўтара першага падручніка географіі Беларусі Аркадзя Смоліча. У кнізе шмат фотаздымкаў высокай якасьці.

Беларускім героям — народную памяць. — Менск: спартова-патрыятычная арганізацыя «Край», 2000. — 16 с. — Наклад 299 ас.

Кніжыца прысьвечаная Слуцкаму збройнаму чыну 1920 г. і сьвяткаваньню «крайцамі» Дня герояў у Вызьне 27 лістапада 1999 г.

С.Ёрш. Беларуская партызанка. — Менск: спартова-патрыятычная арганізацыя «Край», 1999. — 35 с. — Наклад 299 ас.

Аўтар падае жыццёпісы беларускіх партызан у міжваеннай Польшчы, часу другой нямецкай акупацыі й 1944—48 г. Кніжыца ілюстраваная фотаздымкамі.

Аб'яда беларускага нацыяналізму. — Кніга ня мае выхадных звестак. — 32 с.

Кніга прасякнутая ідэяй «беларускага чалавека» й распаўсюдае пра ідэалёгію й асноўныя ўставы беларускага нацыяналізму. Тры апошнія кніжыцы можна знамавіць па адрасе 220037, Менск, а/с 49.

А.Яскевіч. Абраньне Вечнасьці: Унівэрсалізм традыцыі і гістарызм сучаснасьці / Навуковы рэдактар і аўтар пасьляслоўя І.Квін. — Менск: Мастацкая літаратура, 1999. — 319 с. — Наклад 1700 ас. ISBN 985-02-0490-7

Кніга Алены Яскевіч прысьвечаная «залатому веку» беларускае філялёгіі XV—XVII ст., аналізуе асноўныя тэндэнцыі ў працы тагачасных творцаў. Аўтарка захапляецца бізантыйскай і праваслаўнай традыцыямі.

С.Атэнков, М.Григорьева. В котле НКВД: Документальна-

стацкая аповесьць: Для старэйшага школьнага веку / Мастак В.Масьцяроў. — Менск: Юнацтва, 1999. — 223 с.: іл. — Наклад 3000 ас. ISBN 985-05-0279-7

Дакументальна-мастацкая аповесьць пра ролю НКВД у даваенным будзённым жыцці. Шкада толькі, што не па-беларуску.

А.Делендик. Султан Брунэ: Камэдыі: Для старэйшага школьнага веку / Мастак В.Максімаў. — Менск: Юнацтва, 1999. — 206 с.: іл. — Наклад 1500 ас. ISBN 985-05-6376-9

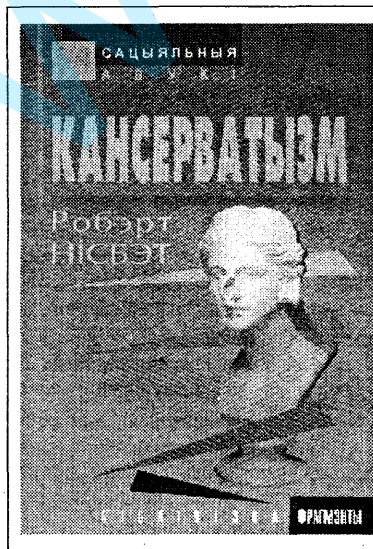
Е.Попова. Прощание с Родной: П'есы. — Менск: Мастацкая літаратура, 1999. — 422 с. — Наклад 1500 ас. ISBN 985-02-0240-8

М.Стригалева. Vigilia tertia (Третья стража): Вершы. — Менск: Мастацкая літаратура, 1999. — 357 с.: іл. — Наклад 1300 ас. ISBN 985-02-0100-2

П.Чигринов. Очерки истории Беларуси: Навучальны дапаможнік для ВУЗ. — Менск: Вышэйшая школа, 2000. — 461 ас. — Наклад 6000 ас. ISBN 985-06-0546-4

Крытычнае асэнсаваньне мінуўшчыны цяпер праходзіць пад сьцягам змаганьня зь беларускім нацыяналізмам. Нацыянальная канцэпцыя гісторыі паціху аздабляецца маскоўскімі догмамі. Яшчэ адзін крок прамаскоўскае гістарыяграфіі — гэта скаронаны варыянт сумна вядомага дапаможніка для навучальных устаноў «Гісторыя Беларусі» Г.Марцуля й Я.Новіка, выдадзенага ў 1998 г. як контравэрсія «Нарысаў гісторыі Беларусі» часоў «беларусізацыі».

Чытаў кнігі Віктар Мухін

У бібліятэцы «Фрагмэнтаў» выйшла новая кніга — манаграфія Робэрта Нісбэта «Кансэрватызм» у перакладзе Аляксандры Андрэеўскай. Пераклад быў зроблены шчэ за часоў існаваньня Беларускага Фонду Сораса. Надрукаваная кніга ў Вільні, добры друк, 132 старонкі. Выданьне спатрэбіцца ўсім нашым палітычным кансэрватарам — як хрысьціянскім, так і простым. Напісаная манаграфія ў 1986 годзе, калі «новы кансэрватызм» трыюмфаваў у ЗША (Р.Рэйган) і Вялікай Брытаніі (М.Тэчар). Пра тое, дзе набыць кнігу, можна даведацца праз т.220-63-36 і 256-21-67.

Алекс

Ты варожыш на водары чорнае кавы,
Васкоўка трымціць на прыбраным
стале.
Ты чакаеш. Вагеньчык гарачы і жвавы
Бярэ ў палон позірк. Але

Ён ня тут. Яшчэ не. Тэлефон засынае.
Глядзіш празь фіранкі на холад і сьнег.
Ціха лашчыцца котка, а думкі
сплываюць,
Сплятаюць малюнкi на шкле...

Андрэй Аляксандраў

у вочы рагачу астралу:
я сам — астрал
я — супербог
абліце твары
варам
парай
зрабіце аксыёмай сыцёб

а я — сур'ёзна
ты ня верыш?
правер
жахніся —
гэта так
бяжы хутчэй
як ад халеры:
я
уздыму
свой чорны сыцяг.

Святлана Верас

Блізка час — я стамлюся быць мяккай і
кволай,
Прагу жыць па душы наталіць захачу.
Раскручу ў іншы бок лёсу шпаркага кола
І на поўную жменю за ўсё заплачу.

Заплачу і заплачу, і выйду за дзьверы,
Загублюся ў калючай зімовай начы.
Панясу цяжкі крыж, як пакутніца веры,
Аж пакуль не зьяляцца мае крумкачы.

Толькі нават у міг, як на стынучым
твары
Я адчую іх крылаў халодны павеў —
Не сябе пашкадую — таго, хто ня
марыў,
Хто жаданае волі здабыць не паспеў.

ДАРАВАНЬНЕ

Да сьвежай раны — мёртвае вады...
Я ўсё адно злаваць на сьвет ня буду.
Дажджы любові змыюць плямы бруду,
Вятры надзей зьмятуць адчаю дым.

А шрамы не ўпрыгожваюць жанчын...
Таму давай ваду, нядаўні любі,
Забудзем горыч нечаканай згубы
І пра былое лепей памаўчым.

Хай з твару не змываюцца сыляды,
Я ў сэрца не пускаю прыкрай стомы:
Ніхто ня вінен, проста пакрыёму
На тарцы часу сьцёрліся гады.

Ня стану я маркоціцца ў журбе,
Ў зацятай крыўдзе не панікну ніца,
А проста буду сьцішана маліцца,
Як за сябе, за грэшнага цябе.

ДЗЬВЕ СТЫХІІ

Гэй, стырнавы, зірні на стромы бераг!
За караблём сачу я з-пад рукі.
Садзіцца сонца-плотка ў цёплы нерат,
Лускай срабрыцца покрыва ракі.

Ня ў першы раз прыйшла смалістым
борам
Паслухаць з кручы зычны голас твой.
Мне сьніўся змалку твар халодны мора,
А сэрцам прырасла к зямлі жывой.

Табе — марскі прасьцяг, мне — шызы
верас...
Ды вось цяпер мы дыхаем адным
Павевам лёгкім, што кідае ў ветразь
Паселішча старога сыты дом.

Я не змагу паплыць, як ты — асесьці,
Я — ад палёў, а ты — з бліскучых вод.
Згадай жа часам у далёкім сьвеце
Маю пастаць і ціхі дня сыход.

КАПЯЖЫ

Капяжы, капяжы, вартавыя надзеі...
Хай калянаю посьцілкай леглі сьнягі,
Засыцілаш шурпатай далоньню завеі
—
Стаць ім хутка ахвярамі ўласнай вагі.

Яшчэ часу да травеньскіх росаў багата,
Яшчэ сысюжа наробиць нямала бяды —
Толькі ўжо ланцужкамі пад сьценамі
хаты
Узмужнелае сонца праклала сьляды.

ВАРШТАТЫ 11

Мікола Яўмененка

ДАЛОЎ НАШЧАДКА САТАНЫ!

На белы Край наш точыць зуб
Даўно імперскі хцівец.
Акуповаць ён — майстар-зух
Пад маркай — «ашчаслівіць».
Ужо гатоў аддаць загад
Тут разьмясьціць ракеты.
Іх тэрмайдзерны зарад
І нас зьвядзе са сьвету
У першы ж дзень чужой вайны.
Чаму ж маўчым мы самі?
Далоў нашчадка сатаны,
Дарма што ён з вусамі!

Фота Сяргея Грыца

ЭНЭРГЕТЫК

Сёньня ты жывы і сьмяесяся
З варажбы ды іншых рэчаў,
І зь пяці сваіх прафэсій
Задавалены дарэчы

Энэргетыкай, таму што
Атрыманьне плёну ў працы
Пастаянна будзе змушаць
Да дакладных апэрацый.

Доказ тут пераканаўчы:
Хочаш жыць, рабі дакладна
І толькі так. Калі ж іначай —
Пападзеш пад ток. Пападзешца,
Нешта выпраўляць, як трэба,
Будзе позна, ты забіты
Не гвалтоўна, не сакрэтна,
(Калі быў не на падлітку).

Шмат прафэсіяў, дзе жытка
Ад дакладнасьці залежыць,
Але большасьць іх для ўжытку
Спэцыфічныя й належаць

Больш да арміі і флоту
Ці да экстрэмальных дзеяў.
І сапёры, і пілоты,
І дэсантнікі, як дзеці,

Маюць малако ў пакетах,
А рамантыку бясплатна.
Толькі сыцілы энэргетык
Адпрацоўвае зарплату.

У любы час году, сутак,
У будзённым дзень, на свята
Энэргетыкі працуюць
За сябе і за рэбятую...

ЯК ПАМРУ

Як памру, па мне ня плачце моцна!
Я сваё аджыў, адгаманіў
Больш на роднай, беларускай мове, —
На расейскай хіба што маніў.

Крыж над галавою не зашкодзіць.
Помнік будзе лішнім. Лепш няхай
Дзеці дзікай ружы куст пасодзяць
Каля ног маіх на Першамай.

Водару ад ружаў небагата,
Але хоціць родных наталіць,
Што на Радаўніцу змогуць тату
Спамянуць і сьвечкі запаліць.

Хутка певень нап'ецца грамнічнай
вадзіцы,
І павернецца кола на цёплых дні...
Чысты звон капяжоў так упарта мне
сьніцца,
Што мякчэюць нядобрых прыкмет
камяні.

Заблудзіўшыся ў прыцемках часу
дарэшты,
Утрымацца спрабую на хісткай мяжы:
На двары яшчэ восень, ды мрояцца
нешта,
Ды зьвіняць увушшу капяжы, ды
капяжы...

Я, бывае, зайздросчу сучасным паэтам,
Так і гэтак спрабую на слых і на смак:
Незвычайна гучыць — рысасловы,
вэрсэты...
Нібы проста, а ўсё ж не выходзіць ніяк.

Паспрабуеш употай складаць вершаказы,
Снуочы хуткай качкай у слоўным
трысьці,
Ці захочацца раптам пабумкаць у тазік
Ды па сьнежаньскай вуліцы босым
прайсці...

Толькі постмадэрністам здавацца ня
пнуся;
Як зірну, уздыхнуўшы, на стромкі адхон
—
Зноў на рыфму і рытм, як на кій,
абаруся,
І кульгаю пацху жыцьцю наўздагон.

Ян Данута

РАБРО

Неба чарнее без птушынага сьлеву.
Цьвікі ржавеюць бязь цёплага дрэва.
Сьцякае калодзеж імхом безь вядра.
І млын памірае без млынара.

Маці калыша ў калысцы шчасьце.
Хіба паверыць, што калыша няшчасьце?
А як жыць шматкроп'ем верацяну,
як зруб разбурыць аднаму бярвяню?

Кажуць, што сьветам
кіруе каханьне,
ды рух нас вядзе адно
да трываньня,
цяжкае нешта сьціскае
зноў пальцы,
нехта рашае,
што мы — толькі вальцы.

Хто-небудзь — шлях,
хто-небудзь — госьць,
хто-небудзь — воўк,
хто-небудзь — пастка,
хто-небудзь — бераг,
хто-небудзь — маска...

Ломяць рабро — на паўстаньне,
мелюць — на перасяленьне.

ПАЗТЫ

Пазты не паміраюць,
Ніколі не паміраюць.
Пазты вяртаюцца,
Заўсёды вяртаюцца:
Каб дапісаць недапісанае,
Каб выказаць недаказанае,
Каб вымаўчаць недамоўчанае,
Каб успомніць, якія яны былі...

Анатоль Кругавец

Сяргею Дзівойну

Я не памру ў Арабскіх Эміратах,
Ня буду нават жыць на той зямлі.
Мой родны кут, дзе бацька мой —

араты —
Ідзе ў гісторыю ліцьвінскае ралыі.

Мне не дапяць стракатасьці Амэрык,
Штандар мой не хапае зь неба зор.
Мой родны кут — куточак вечнай веры
Пра тое, што ніхто з нас не памёр.

Я не вазьму тыбэцкіх Гімалаяў,
Бо Койданаўскіх до зь мяне вяршынь,
Палескі від мяне задавальняе,
Хаця яго ўжо нехта асушыў.

Ды ўсё ж ніякай сілай не асушыць
Ніхто й ніколі рэчак і крыніц,
Якія арашаюць нашы душы
І не даюць упасцьці душам ніц.

Настасься Кудасав

РЭДКАЯ РЭЧ

Я насыплю ў далоні табе трошкі мовы,
Як пакутлівы сымбаль таемных сустрэч,
Асьцярожна нясі тыя зернеткі-словы
(Гэта зараз, ты ведаеш, редкая рэч).

Для яе не патрэбна асобай увагі —
Толькі ў сысюжу прыкрыў клапатлівай
рукой

Ды шануй яе шчыра і не без павагі,
І ня руш яе сьветлы дзіцячы спакой.
Як з усходу надыхдуць трывожныя
хмары,
Зьберажы, не пакінь яе лёсу на зьдзек,
Не давай яе ганьбіць замежнай
пачвары,
Не цурайся і памятай: ты — Чалавек.

Я ВЕРУ

Я веру: дажыву да той вясны,
Калі расстане сьнег пакутнай мары,
Калі ня будуць толькі снамі сны
І марамі не застануцца мары.

Я веру: мне прызначана пачуць
Натхнёныя, разьмераныя крокі
І ўбачыць, як матуля-Беларусь
Упэўнена стае на шлях шырокі.

Вера Ліпская

МАЙМУ АНЁЛУ

Мой анёл, дакраніся плячом да шчакі,
Паглядзі: неспакой у вачох маіх.
Мой анёл, ніколі мяне не пакінь,
будзь са мною ў шчасьлівы і горкі міг.

Мой анёл, ад бяды мяне ўберажы,
Дабраслаў мой шлях па грэшнай зямлі,
Калі стану я ля адчайнай мяжы,
Ты надзеі сьветлы прамень запалі.

Мой анёл, ад ліхіх людзей уратуй,
Ад праклёнаў і ад абразьлівых слоў;
Мой анёл, мне былыя крыўды даруй,
Да маёй шчакі дакраніся крылом.

Тумаш Навэйла

Пародыі

НЯЎДАЛЫ ШЛЮБ

...Як мэлёдыя неба-аргану —
нас вячэе адзін сьнегапад.
В.Ярац

Сьнег ішоў, а я цябе да шлюбу
Нёс, нібы бярэмя на руках.
Ты на вуха мне шапнула: «Любы,
Наш навечна будзе гэтакім шлях...».

Да царквы хоць блізка, але сьлізка,
І ўжо няпаўнасьць у нагах.
Да канца жыцьця яшчэ ня блізка.
Агарнуў мяне панічны страх.
Толькі ў галаву неспадзявана
Думка — цуп! — «А можа лепш
назад?»

І мэлёдыя неба-аргану
Павянчаў нас адзін сьнегапад.

ПАВЕРЫЎ РЭХУ

Мы рэха ў дарогу ня возьмем...
А.Зэкаў

Я стаю ў нейкім задуменым,
ехаць мне пара ўжо даўно,
толькі стала рэха на калені,
просіцца забраць з сабой яно.
У руку цалуе мне і ў ногі,
і клянецца ў вернасьці на век:
— Ну, вазьмі з сабой мяне ў дарогу!
Ну, павер хоць раз мне, чалавек!
Я за ўсё тады табе аддзячу
і што хочаш у мяне прасі...
Толькі сам цяпер хаджу і плачу,
што сябе даў рэху правясьці.

Аляксандар Харобры

ІНТЭГРАТАРУ

Ты мне ня вораг, не! Ты сорам мой!
Табе Айчыны воля як абраза.
Ды ў чоўне лёсу — час такі — з табой
Міхволі апынуліся мы разам.
Так, разам мы пакуль, ды не адно:
З манкуртаў ты, я быць ліцьвінам
мушу.

Трымае продкаў моц мае стырно,
Тваім віруе зграбна крывадушша.
Яно і зараз з хеўраю маны,
Згубіўшы ветразь, ліпне да чужынцаў,
А тыя ўжо крычаць, як груганы,
І прагнуць Беларусі, як гасьцінца.
Ды розум ёсьць — і ён мне не ў цяжар
Пакуль жыў: душа не павуцінне.
Цябе, мой краю любі, — Боскі Дар —
Хіба ж аддам за сытнае мякіньне!

Літаратурны сэмінар «Варштаты»

А.Антончыку. «Думкі значнай часткі чытачоў» адлюстраваныя, але паэзіі няма. Напішыце ў наступным лісьце пра сябе: колькі маеце гадкоў, адукацыя і г.д.

А.Шчагрыковічу. «Кэ-дзе» — гэта на санскрыце? І яшчэ: каб зорка сапраўды «села на вёску», Вы ўжо не змаглі б напісаць тое, што напісалі.

Г.М-ч. Вы ўсё з Рэрыхамі носіцеся, уласныя тэксты з расейскай перакладаеце, Літвы нейкай шукаеце. А ў Вас трое дзетак! Відаць, трэба падумаць пра чацьвэртае.

В.Ша-му. У радках «Я быў зярняткам, а стаў цяпер насеньнем» — таўталёгія. Ці вы хацелі напісаць «пустым»? Калі так, то тады сказ набывае сэнс.

Тумашу Навэйлу. Сьмеху няма, а сьлёзы набягаюць...

Юзіку Дзенісюку, Яну Дзівасілу. Дакуль вы, шанюньныя аўтары, будзеце плакаць? Калі ўжо Вы перастанеце стагнаць і дасьце нам чагось Аптымістычнага? Калі ўжо глянеце за гарызонт, адкуль штодня яшчэ ўстае сонца? Дарэгі Юзікі! Нельга сёньня так пісаць: «Нас зьнішчаюць!...». Нельга сваю нутраную слабасьць, свой страх накідваць, як сіло, на сваіх чытачоў і слухачоў! Дайце сабе такі занятак, які вырваў бы з Вас дух апраметнай, зрабіў бы з Вас арла замест крумкача.

А Вы, Яне, паслухайце, што Вы нам прарочыце: «Насельніцтва тутэйшых гарадоў На сьметніках сярод гніючых «ізмаў» Загіне ўсё празь некалькі гадоў». Ды не загіне, бо жыць і любіць хоча! Закон Прыроды ня дасьці! Таму бярыце зараз жа Вашыя тэксты з чорнымі радкамі ды кідайце ў ачышчальны агонь. І рыхтуйцеся да «Маршу Свабоды-2»!

Вользе Янковіч. У Вас, Вальжына, добры почырк, добра, што любіце сваю Радзіму. Вашыя паэтычныя практыкаваньні яшчэ патрабуюць дапрацоўкі. Пішыце.

Нашай чытацы М. «Варштаты» чытаюць усё. Іншы раз аж пакуль у галаве не зазьвініць.

А.Шустоўскаму. За верш дзякуй. Друкаваць не выпадае.

С.А.

